

LIETUVOS ETNOGRAFINIŲ REGIONŲ KONCEPCIJOS IŠTAKŲ IR SKLAIDOS KELIAI

DR. VYTAUTAS TUMĖNAS

Lietuvos istorijos institutas, el. p. vytautui.vytui@gmail.com

Straipsnyje nagrinėjama Lietuvos etnografinių regionų sampratos ištakos ir ankstyvoji raida, kuriai būdinga didelė terminų ir sampratų įvairovė. Nenuitylant diskusijoms dėl subetnosų pavadinimų ir jų arealų apibrėžimo, aiškėja, kad tikslesniam ir aiškesniam potaučių ir etnografinių regionų sąvokų suvokimui būtina išsamesnė analizė. Lietuvos, sudarytos iš penkių subetninių žemių, sisteminės sampratos kilmė ir turinys iki šiol nepakankamai aiškūs: trūksta kompleksinių, interdisciplininių tyrimų šios koncepcijos raidos moksle ir viešajame diskurse klausimu. Straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos etnografinių regionų pavadinimų kilmės, jų įvairialypės sisteminės sampratos raidos ypatybes ir komplikotą reliatyvumą. Tai atliekama interdiscipliniškai pasitelkiant istorijos, etnologijos, kultūros ir meno, žurnalistikos leidinių bibliografinę istorinę-tipologinę analizę; istorinės-politinės, gamtinės geografijos tipologinį nagrinėjimą. Tipologiškai apžvelgiama etnografinių žemių ir jų gyventojų savitumo visuotinai pripažįstama legitimacija ir reprezentacija šalies geografijos, paveldosaugos ir gamtosaugos terminijoje.

Lietuvos etnografinių regionų apibrėžimas yra sąlyginis ir komplikotas, kadangi laiko tėkmėje Lietuvos subetnosų gyvenimo arealų ribos ir jų pavadinimai kito. Siekdami teoriškai apibrėžti Lietuvos teritorijos etnografinių regionų sampratą ir jos turinį, susiduriame su didele terminų ir jų sinonimų įvairove bei reliatyvumu. Kartais tai skatina išvelgti sąsają su E. Hobsawm'o ir T. Ranger iškelta „tradicijų išradimo“ strategija, kuri nesenos tradicijos reiškiniai sugeba suteikti ilgą laiką išpūdį (Hobsawm 1983). Viešojoje terpėje nenuitylant diskusijoms dėl subetnosų pavadinimų ir jų arealų apibrėžimo tobulinimo, aiškėja, kad tikslesniam subetnosų ir etnografinių regionų sąvokų ir jų įtvirtinimo strategijos suvokimui būtini gilesni ir išsamesni istoriniai tyrimai bei aštresnis struktūrinis požiūris.

Lietuvos istorinių žemių vardų kilmę ir raidą aptarinėjo nemažai autorių. Sūduvos – Suvalkijos istoriją tarpukariu išsamiai nagrinėjo J. Totoraitis (Totoraitis 1938). B. Kašielionis nagrinėjo Dainavos, Jotvingijos ir Sūduvos žemių tapatumo ar giminingumo klausimus (Kašielionis 2002). Aukštaičių vardo ir turinio raidą nagrinėjo Z. Zinkevičius (Zinkevičius 2006) ir T. Baranauskas (Baranauskas 2006). Lietuvos etnografinių regionų pavadinimų ištakų, jų turinio ir šiuolaikinės sisteminės sampratos problemoms daugiausia dėmesio skiria etnologai A. Vyšniauskaitė (Vyšniauskaitė 1954; 1983; 2001; 2002), Ž. Šaknys (Šaknys 2006; 2012), P. Kalnius (Kalnius 2006; 2007; 2011a;

2011b; 2011c; 2011d), V. Daugirdas (Daugirdas 1997, 2000), P. Kavaliauskas (Kavaliauskas 2004), A. Ragauskaitė (Ragauskaitė 2012) ir šio straipsnio autorius (Tumėnas 2007) bei kiti tyrinėtojai.

Lietuvos, sudarytos iš subetnosų gyvenamų penkių žemių, koncepcija itin susijusi su etnokultūrinės ir regioninės savimonės brendimu. Tačiau šios koncepcijos jos kilmė ir raidos tendencija iki šiol nėra pakankamai aiški. Trūksta interdisciplininių kompleksinių tyrimų Lietuvių kilčių (subetnosų, potaučių) ir jų žemių sisteminės sampratos raidos ir plėtros viešajame diskurse klausimu. Aktualu apžvelgti, kokius atgarsius XIX–XX a. moksle, spaudoje ir kitoje viešojoje reprezentacijoje paliko Lietuvos regioninio skirtingumo ir subetninės savimonės koncepcijos plėtra, kurioje dalyvavo mokslininkai, kultūrininkai ir plačioji visuomenė.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos etnografinių regionų pavadinimų kilmės, jų įvairialypės sampratos raidos ypatybes ir komplikotą reliatyvumą.

LIETUVIŲ ŽEMIŲ SAMPRATOS ĮVAIROVĖ IR RAIDA

Etnologiniai arealiniai duomenys gali būti apibendrinami pačiais įvairiausiais būdais. Lietuvos medžiagai sisteminti XIX–XX a. pradžioje buvo vartojami ir geografiniai (pvz., Šiaurės vakarų kraštas, Vakarų Lietuva, Žemių-rytiečiai), ir aktualieji administraciniai (pvz., Vilniaus, Kauno, Suvalkų gubernijos), kraštotyriminiai (pvz., Druskininkų apylinkės) ir istoriniai teritoriniai (Žemaičiai, Aukštaičiai, Sūduva, Dainava) terminai ir liaudiški arba kultūrininkų, publicistų išpopuliarinti kraštų ar jų gyventojų pavadinimai (Vilnija, Dzūkija, Seinų žemė) ir pan. Reikšminga, jog XX a. Lietuvos liaudies kultūros, kūrybos, ypač dailės tyrimuose dėl mokslo ir kultūrinės sklaidos labiau paplito etnoregioninis šalies skirstymo, medžiagos sisteminimo principas, kurio kilmė susijusi su liaudiška etnokultūrine vietovės ir subetniškumo savimone.

Nuo XX a. išaugusi istorijos mokslo žinių sklaida skatina plačiąją visuomenę kritiškiau permąstyti tarsi savaime susiklosčiusius etnografinių žemių vardus ir jų sampratas bei prisiminti ir aktualinti gerokai senesnės kilmės istorinius Lietuvos žemių vardus. Susidomėti šalies žemių etnokultūrinio regionavimo skatina ir kaimyninių šalių patirtis, nes Lenkija ir Latvija savo teritorinį administracinį skirstymą

pagrindė istorinių-etnokultūrinių žemių teritorijų ir vardų tradicija, taip puoselėdamos kultūrinį tęstinumą.

Lietuvos skirstymas į etnografinius regionus artimesnis senovinei tradicijai skirstyti Lietuvą į skirtingas žemes. Senieji istoriniai šaltiniai – politiniai, kariniai dokumentai, sutartys, valdovų metraščiai ir kt. – mini tokias stambias žemes kaip Lietuva, Žemaičiai, Aukštaičiai, Sūduva, Dainava, Jotva. Vakarinės lietuvių žemės ribojosi su Prūsa. Būta ir keliagubų regioninių tapatybių, skirtingai susijusių ir su vienokiomis tarmėmis, ir kitokiomis administracinio padalijimo teritorijomis (pvz., kadaise Žemaičiams administraciškai priklausė šiaurinė Užnemunė ir vakarinė Aukštaitija, į vakarus už Nevėžio).

Penkių Lietuvos etnoregionų sampratos raida pastaraisiais šimtmečiais rodo, kad lietuvių sudėties ir jų etninės kultūros diferencijavimo subetniniu pagrindu (suvalkiečių, aukštaičių, dzūkų, žemaičių, lietuvininkų) idėja, kaip ir regioninė subetninė savimonė, galėjo plėtotis liaudies kultūros, kultūrininkų bei mokslinės minties sąveikos terpėje.

Apie XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje subrendusią subetninės savimonės reikšmę visuomenėje byloja populiarūs iki šių dienų tautosakos anekdotai apie skirtingų lietuvių potaučių būdą – tai liudija populiariajame, liaudies kultūros diskurse subrendusį itin sisteminių, beveik kosmologinį požiūrį į potaučių skirtumus: žemaitis – lėtas, aukštaitis – pirmaujantis; žemaitis – uždaras, aukštaitis – atviras, dzūkas – pats draugiškiausias; suvalkietis – šykštus, dzūkas – dosnus; dzūkas – estetas, suvalkietis – praktiškas. Svarbu pastebėti, kad šių anekdotų dėmesio lauke nebuvo lietuvininkų. Vadinas, tautosakoje išreikšta savaimė besiplėtojanti liaudiškoji Lietuvos potaučių koncepcija turėjo „sisteminių“ trūkumą.

ETNOGRAFINIO REGIONO TERMINŲ ĮVAIROVĖ

Senuosiuose lotyniškuose istoriniuose dokumentuose Lietuvos regionai buvo vadinami skirtingomis žemėmis (pvz., *Austechiam, terram regis Lethowie* – Aukštaitija, Lietuvos karaliaus žemė (Dusburgietis 1985: 233), kurių vardai pateikiami su sulotynintomis galūnėmis *-ia, -ie* arba *-iae, yam* ir kt. (pvz., *Sūduva* vadinama *Sudowia*, Lietuva – *Lethowie, Lituaniae*). XIX a. apibūdinimuose vyravo genčių, tautų, žemių terminai. XX a. pasirodė Lietuvos *sričių* terminas (Galaunė 1930: 68, 71). Ilgainiui Aukštaitiją, Žemaitiją, Dzūkiją, Suvalkiją, Mažąją Lietuvą (Klaipėdos kraštą) tapo įprasta vadinti *etnografinių sričių, etnografinių regionų* ar *etnoregionų* arba *žemių* bei *kraštų* terminais.

Terminai *sritis* ir ypač *regionas* dažniausiai vartojamas kituose geografiniuose, geopolitiniuose, administraciniuose teritorijų apibrėžimuose. Sąvoka *regionas* gali apimti gretimas, bet skirtingų tautų gyvenamas teritorijas: pavyzdžiui, *Baltijos regionas, Baltoskandija, Nemuno regionas* ir t. t. Kita vertus, šiame kontekste tokie pavadinimai, kaip „Neries regioninis parkas“, „Panemunių regioninis parkas“, „Pavilnių regioninis parkas“, „Dieveniškų istorinis regioninis

parkas“ konkuruoja su gerokai platesnės apimties sąvoka *etnografinis regionas*. Taigi, *regiono* sąvoka yra perdėm plati – ji gali apimti ir siauresnes vietovių teritorijas, ir platesnes žemes, ir tarptautinius arealus.

Krašto terminą, dažniausiai vartojamą nusakant Klaipėdos ir Vilniaus kraštus, įprasta vartoti ir kraštotyros literatūroje, kita samprata – kaip apylinkės, seniūnijos, vaivadijos ar valsčiaus, rajono ar apylinkių sinonimą (pavyzdžiui, kraštotyros ekspedicijų knygos vadinamos *Gervėčių kraštas, Dieveniškų kraštas, Tverėčiaus kraštas*). Tokiu būdu *kraštu* lyg ir nusakoma gerokai mažesnė teritorija nei žemė, ypač jeigu ji išsidėsčiusi didesnio regiono pakrastyje. Vis dėlto, vartojant šią sąvoką Lietuvos *žemių* ar *etnoregionų* terpėje ji iškyla kaip hierarchiškai menkesnės apimties ir turinio konceptas.

Greta šių terminų puoselėjami ir kiti rečiau vartojami lietuviški sinonimai. Antai, Paulius Galaunė vartojo terminą *Suvalkų žemė* (Galaunė 1930: 262). Šiandien Žemaičių kultūros draugija leidžia žurnalą „Žemaičių žemė“. Vartoti terminą *žemė* įtikinamai siūlo ir A. Tyla (Tyla 2001: 58). Žemės terminas labiausiai priimtinas ir šio straipsnio autoriui (aš jį vartuju elektroniniame Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus diminių audinių ir juostų elektroniniame kataloge (Milašius 2003)). Manau, kad *žemės* terminas sukelia kiek mažiau painiavos negu pavadinimas *sritis*, kuris dažniau vartojamas tiesiog apibrėžiant, išskiriant aptariamą objektą iš didesnio teritorinio konteksto.

SISTEMINIO POŽIŪRIO Į ŠALIES ETNOGRAFINES ŽEMES RAIDA

Ar esti skirtumo tarp vietinės, lokalsios kultūros ir regioninės kultūros? Reikia pastebėti, jog vietinė kultūra yra vientisesnė, ją galima vadinti nedidelės teritorijos kultūra, kurią vietos gyventojai nesunkiai suvokia kaip kupiną vietinio savitumo. Kitoks yra regiono kultūros pobūdis – jis daugialypis. Tai labiau „sugalvotos“ teritorijos, kurios grindžiamos panašiomis ekonomikos, administravimo ar geografijos ypatybėmis ir apima daugelį skirtingų lokaliųjų kultūrų. Lokali kultūra gali būti sietina su bet kokia nedidele teritorija ir suvokiama netgi kaip atskiras vienetas. O regioninė kultūra, apimanti kur kas didesnę teritoriją, visada suvokiama kaip esanti dar didesnio teritorinio darinio dalis. Išskiriamoji etnografinio regiono kultūra yra specifinė, nes yra ne tik teorinė–sutartinė koncepcija, bet ir liaudies kultūros sąveikoje su intelektualiąja kultūra subrendusi samprata.

LDK teritorija administraciškai buvo apibrėžiama nesistemiškais pavadinimais. Jų sandaroje buvo suplakti į vieną ir etnoniminiai potaučių žemių vardai ir miestų pavadinimai, kaip antai: *Vilniaus, Trakų, Žemaičių, Naugarduko* vaivadijos.

Todėl akivaizdu, jog lietuvių kilčių ar subetnosų ir jų gyvenamų keleto žemių (etnografinių regionų) šiuolaikiniai vardai ir samprata išsirutuliojo ne remiantis LDK administracinio padalinimo tradicija, o liaudies kultūros, publicistikos ir etnologijos koncepcijų sąveikos lauke.

Lietuvos, sudarytos iš subetnosų gyvenamų žemių, įvaizdžio raida susijusi su tautinės–etnokultūrinės savimonės ir etnologijos ir jai artimų mokslų brendimu. Penkių etnografinių regionų ir subetnosų teritorinė apibrėžtis tarytum plėtėsi nuo tipiško menamo subregioninio tapatumo „centro“ link netipiškos periferijos, kurioje ypatingi skirtumai niveliuojasi. Centrinų tipinių reiškinių akcentavimo svarbą liudija ir Lietuvos liaudies buities muziejaus ekspozicijos sudarymo principas, pagrįstas etnografinių regionų (kurių teritorijos tikslaus žemėlapiro dar nebūta) tipiniais skirtumais: juos reprezentuoja būtent būdingiausia neabejotina, skirtingiausia subetniniu požiūriu šių kraštų „centrų“ medžiaga, o ne pereinamųjų paribių artefaktai.

Lietuvių kilčių ar subetnosų ir jų gyvenamų keleto žemių (etnografinių regionų) šiuolaikiniai vardai ir sisteminė samprata pradėjo bręsti XIX a. Antai Ksaveras Bogušas pačioje XIX a. pradžioje nusprendė išskirti keturias lietuvių kiltis: *aukštaičius*, *žemaičius*, *prūsus* ir *sūduvius* (*jotvingius*) (Bohusz 1808). S. Daukantas išskyrė tik dvi lietuvių kiltis – *aukštaičius* (*kalnėnus*) ir *žemaičius*, bet jų teritorinės ribos aiškiau nenusakė (Laukys 1845). Istorikas J. Lelevelis, nagrinėdamas lietuvių tautos kilmę ir sandarą, kalbėdamas apie visus baltus, išskyrė 6 tautas: *prūsus*, *sūduvius* arba *jotvingius*, *žemaičius*, *lietuvius*, *kuršius* ir *latvius* (Lelewell 1808; 1859: 21). Panašiai ir lenkų kalbininkas, mitologas Aleksandras Brukneris gerokai vėliau išskyrė 6 senovės Lietuvos kiltis: *jotvingius*, *prūsus*, *latvius* ir *lietuvius*; *žemaičius* ir *aukštaičius* (Brückner 1904). Žymiai išsamiau lietuvių žemių ir potaučių kilmę nagrinėjo Jonas Basanavičius. Jis, remdamasis 1862 m. archyvinio šaltiniu iš Vilniaus, pastebėjo, kad lietuvių sritinių vardų būta labai daug – jais vieno krašto lietuviai vadina kito krašto lietuvius. J. Basanavičius vardija šiuos lietuvių kilčių ir pokilčių vardus: *cikai*, *bukai*, *burai*, *puzai*, *dzakai*, *vižūčiai*, *baudžiai*, *dartininkai*, *kopininkai*, *mužininkai*, *girininkai*, *laukininkai*, *gironaičiai*, *šilinininkai*, *žemaičiai*, *aukštečiai*, *aukštapiņeriai*, *gugai* arba *gūgai*, *vangiai*, *kapsai*, *zanavykai* ir kt. (Basanavičius 1893: 31). Antanas Smetona straipsnyje „Lietuvos etnografijos ribos“ kalba apie šiuos Lietuvos kraštus: *Prūsų Lietuvą* (*Mažąją Lietuvą*), *žemaičius*, *aukštaičius*, *suvalkiečius*, *Lietuvos rytus* (*Vilniaus guberniją*) ir *pietus*. Jis pamini ir *Pakuršį* bei lietuvių apgyventą *Suvalkų žemės* dalį (Smetona 1914 (16): 2–8).

Tarpukario Lietuvos publikacijose, kai buvo itin aktyviai kuriamas tautinis, valstybinis identitetas ir jo simboliai, šalies etnoregionų koncepcija aktualėjo lėtai ir labiausiai buvo siejama su kultūrine reprezentacija ir paveldosauga: liaudies kūrybos apibendrinimo ir pateikimo srityje muziejininkystėje bei liaudies architektūros, muzikos, tautinių drabužių, tautosakos, folkloro tyrinėjimuose ir sklaidoje. Etninės kultūros medžiaga pradėta apibendrinti pagal potautes ar šalies etnografines žemes. Šiuo laikotarpiu oficialėjanti ir populiarėjanti samprata apie lietuvių tautos sandarą iš subetninių grupių nebuvo vienareikšmė, kadangi jau seniau išskirti *aukštaičių* ir *žemaičių* subetnosai atsistojo vienoje gretoje su vėliau išskiriamais *suvalkiečių*,

dzūkų, *lietuvininkų*. Tačiau, puoselėjant subetninį tapatumą, dar sunkiau buvo susieti juos su konkrečiomis teritorijomis, kurių tikslų ribų nebuvo.

Visi Lietuvos etnografiniai regionai, kaip sisteminė visuma, apimanti dabartinę subetninę tapatybę (lietuvių kiltis) ir apytikrą teritoriją, naujaisiais laikais mokslškai pirmą kartą buvo apibrėžti kaip *Lietuvos sritys* dailėtyrininko ir etnologo Pauliaus Galaunės (Galaunė 1930: 68, 71).

Liaudies dailės klasifikavimo subetniniu pagrindu aktualumą muziejininkystei parodė 4 dešimtmečio pradžioje pasirodęs dailininko Kazio Šimonio straipsnis lietuvių tautinių drabužių rinkimo klausimu (Šimonis 1934). Jis, nebūdamas mokslininku, liaudies dailės reiškinį – tautinį kostiumą – vienas pirmųjų suskirstė pagal visuomenėje gyvavusią populiarų subetniškumo sampratą (į aukštaičių, žemaičių, dzūkų ir Mažosios Lietuvos drabužius) (Šimonis 1934: 131–136), kuriai artima, išlaikiusi laiko išbandymus, yra vartojama šiandienos etninės dailės moksluose ir visoje etnologijoje.

Reikšmingą indėlį, apibrėžiant lietuvių subetnosus, atliko ir folkloro bei tautosakos tyrėjas J. Čiurlionytė-Karužienė: ji tipologizavo aukštaičių, dzūkų, žemaičių, suvalkiečių ir lietuvininkų dainas (Čiurlionytė 1938).

Panašiai klaidėdiškių, aukštaičių, žemaičių, suvalkiečių (zanavykų, kapsų ir dzūkų) kostiumus išskyrė ir M. Glemžaitė (Glemžaitė 1939).

Esminį proveržį, siekiant tiksliai apibrėžti skirtingų lietuvių kilčių gyvenamų žemių ribas, ženklino 1939 m. A. Tamošaičio išplėtotas etnoregioninio Lietuvos padalijimo, lietuvių kilčių pasiskirstymo žemėlapis su apskričių tikslumo ribomis. Žemėlapiro samprata buvo kompleksinė, paremta ne tik lietuvių tautinio kostiumo, bet ir tarmių, tautodailės ir kt. duomenų apibendrinamais. Regioninius savitumus tyrinėtojas siejo su lietuvių potautėmis ir jų gyvenamomis žemėmis. Pastarųjų sampratoje jis komplikuočiai mėgino suderinti etnologinį ir istorinį-administracinį požiūrį, remdamasis nevienalaikiais žemėlapiiais. Be to, jis autoritetingiausiai įtvirtino naujoviškus lotynizuotus Lietuvos etnografinių regionų vardus, atsisakydamas pvz., *Žemaičių*, *Aukštaičių* žemių pavadinimų. Lietuvą jis skirstė į tokias apylinkes: *Aukštaitiją*, *Vilniaus kraštą*, *Žemaitiją*, *Suvalkiją* ir *Klaipėdos kraštą*. Skirtingai nuo šiandienos etnologijos požiūrio, jis vietoj *Dzūkijos* vartojo sąvoką *dzūkai* ir juos priskyrė *Suvalkijai*, kurios plotą gerokai padidino už istorinių kairiakrantės Sūduvos-Suvalkijos ribų į dzūkų gyvenamą teritoriją Rytuose. *Suvalkijoje* jis dar išskyrė *kapsų* ir *zanavykų* gyvenamus arealus. Naujai išskirdamas *vilniečių*, *kapsų*, *zanavykų* drabužius jis, matyt, drauge siekė ir didesnio detalumo (Tamošaitis 1939). Tačiau šiandien akivaizdu, jog posričių išskyrimas tik suvalkiečių potautėje liudija nesisteminį požiūrį, nes sritinį-teritorinį susiskirstymą turi ir kitos potautės – *dzūkai* ir *lietuvininkai*. Be to, okupuoto Vilniaus krašto nepriskyrimas nei dzūkams, nei Aukštaitijai, bet tiesmukas siejimas su naujoviška laikina administracine teritorija neturėjo etnologinio pagrindo.

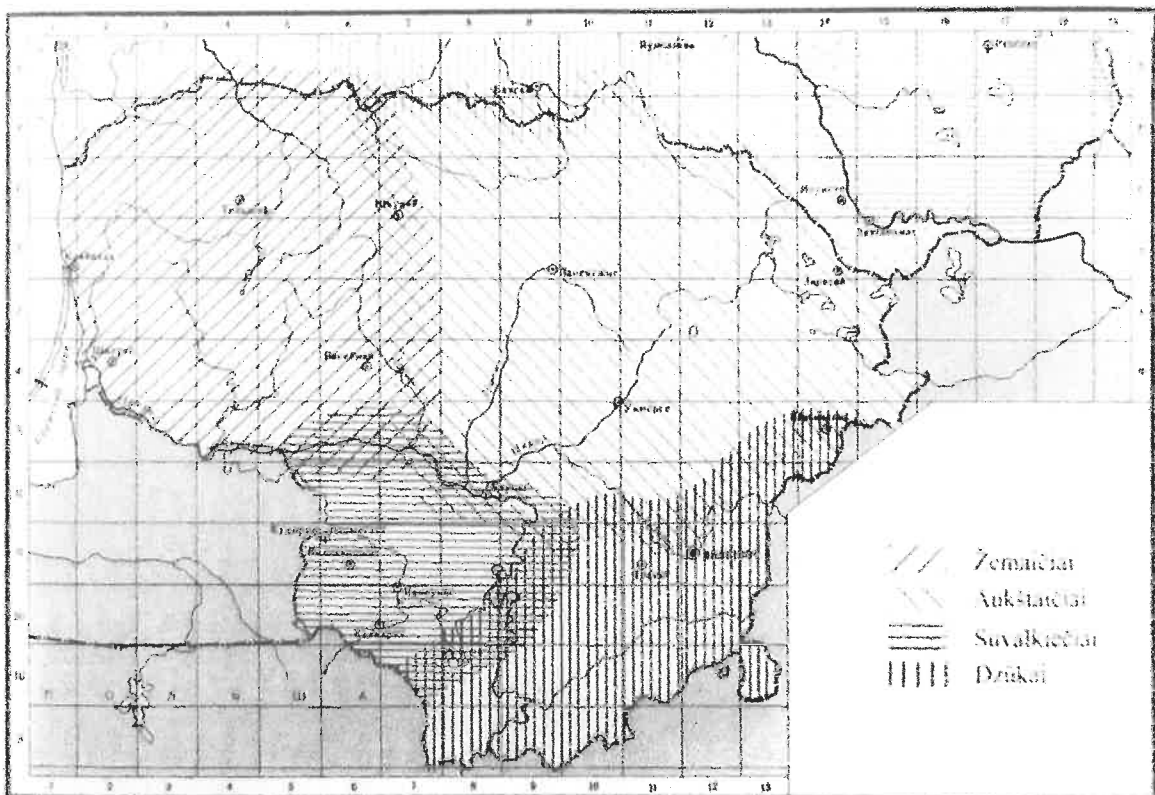
Pokariu etnologų darbuose etnografinių žemių samprata tapo neaktuali. 1952 m. Baltijos etnografinės-antropologinės ekspedicijos tyrimų apibendrinimuose minima tik „Lietuvos šiaurės rytų rajonai“, „vakarų lietuviai“, „žemaičiai“ (Žilėnas 1954: 47, 50), „rytų lietuviai“, „pietryčių lietuviai-taip vadinami dzūkai“, „rytų Lietuva“, „vakarų Lietuva“ (Milius 1954: 62–65). Šiuo požiūriu išskirtinė buvo A. Vyšniauskaitės (1954 m.) plėtojama Lietuvos subregionų koncepcija. Ji vestuvių papročių medžiagos apibendrinimui vartoja *Užnemunės, Žemaitijos, Aukštaitijos* sąvokas. Atsivėrus lietuvių etnologams galimybei tirti anksčiau lenkų okupuotą Vilniaus kraštą, A. Vyšniauskaitė dzūkų teritorijos sampratą etnologijoje praplėtė į Šiaurės Rytus (Vyšniauskaitė 1954: 66–77).

Visų Lietuvos žemių skirstymo etnokultūrinio pagrindu klausimas buvo toliau plėtojamas 6 dešimtmetyje. Pirmasis po Antrojo pasaulinio karo apibendrinęs visos Lietuvos medinės liaudies architektūros duomenis etnoregioniniu principu buvo dailės istorikas Klemensas Čerbulėnas (Čerbulėnas 1950: 62–73). Reikšmingi buvo ir tolesni M. Dulaitienės-Glemžaitės lietuvių tautinio kostiumo tyrimai / rekonstrukcijos ir sklaida, tačiau tyrėja apsiribojo lietuvių subetninės kultūrinės, bet ne teritorinės tapatybės nagrinėjimu, kadangi konkretesne teritorine apibrėžtimi nesidomėjo. Jos tautinio kostiumo tipologijos samprata kartojo A. Tamošaitį. Ji panašiai išskyrė: aukštaičių, aukštaičių vilniečių, žemaičių, žemaičių klaipėdiškių, dzūkų, zanavykų, kapsų drabužius (Glemžaitė 1955).

Reikšmingiausią postūmį detaliau ir kompleksiškiau plėtoti etnokultūrinių žemių sampratą Lietuvoje suteikė tarp-tautinis Rusijos, Lietuvos, Latvijos ir Estijos etnologinių tyrimų projektas, kuriuo siekta atlikti istorinių-etnografinių etninės kultūros reiškinių rajonavą ir kompleksinius, integralius arealų tyrimus. Tai padėjo subrandinti Lietuvių liaudies buities muziejaus (įkurto 1965 m., didele dalimi dailėtyrininko K. Čerbulėno iniciatyva) regioninio reprezentavimo principus. Šiame muziejuje etnografinių regionų koncepcija įgavo konkretų taikomąjį pobūdį, nepaisant to, kad Lietuvos etnografinių žemių ribos tada dar nebuvo patikslintos, plačiau aptartos.

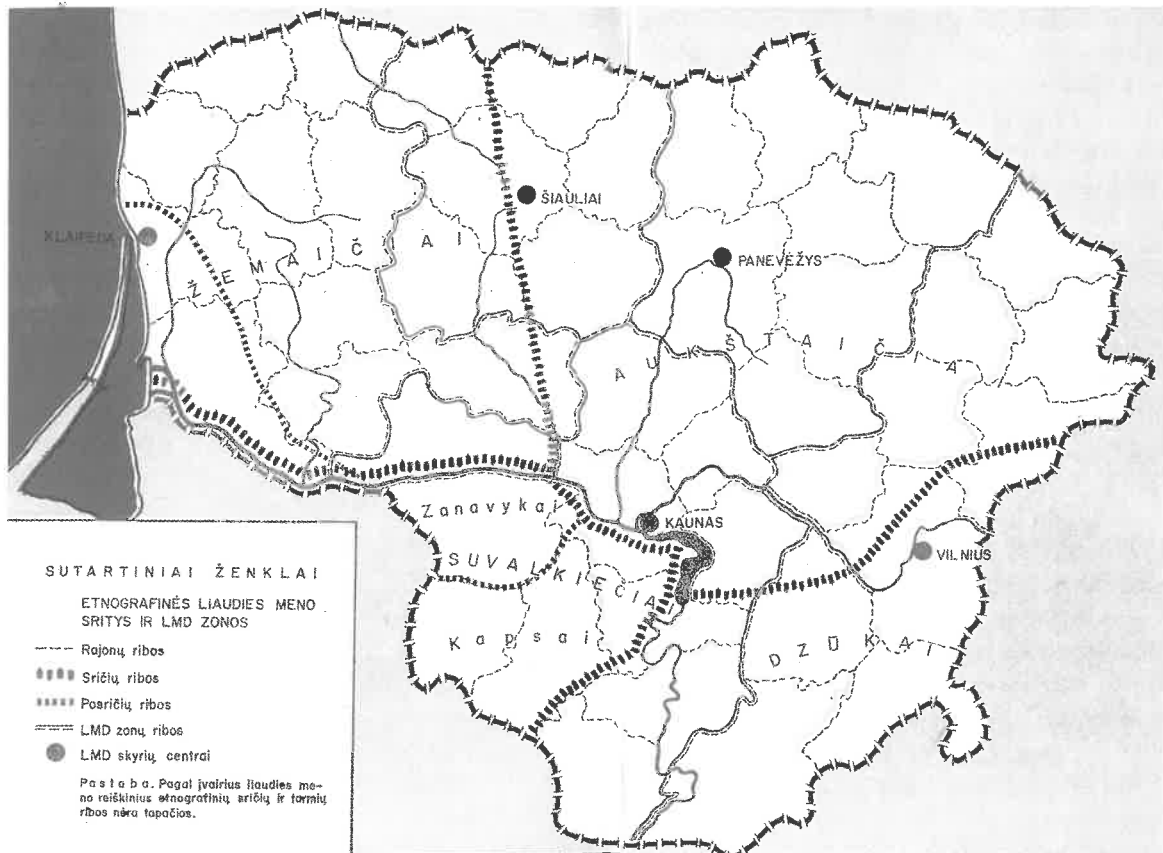
6–8 dešimtmečiais sparčiai gausėjo visų didžiųjų šalies muziejų etnografiniai ekspozatų, kuriuos muziejininkai stengėsi skirstyti pagal etnografinius regionus, bet šiųjų ribų samprata, žinoma, buvo įvairi ir subjektyvi. Auganti etnoregioniško požiūrio ir sisteminimo principo reikšmė labiausiai pasireiškė architektūros ir liaudies dailės, o ypač tautinio kostiumo bei tekstilės tyrinėjimuose.

8 dešimtmečio pabaigoje lietuvių subetninių žemių samprata pagaliau buvo konkretizuota ir parodyta įvairiuose žemėlapiuose, sudarytuose etnologų S. Cimermanio ir J. Morkūno (Cimermanis 1977; 1980), V. Kulikauskienės, M. Miliuvienės (Maslova 1986) (1 pav.) remiantis kostiumo, architektūros, žemdirbystės ir ūkinės veiklos tyrimų, atliktų 1951–1979 m., duomenimis (išnagrinėtais V. Butkevičiaus, A. Vyšniauskaitės, V. Miliaus, J. Laniauskaitės,

1 pav. V. Kulikauskienės ir M. Miliuvienės sudarytas žemėlapis, 1986 m.

2 pav. J. Kudirkos sudarytas žemėlapis, 1986 m.

R. Merkienės, P. Dundulienės) bei koreliuojant su istoriniais administracinio padalijimo, tarmių ir kt. duomenimis (Cimermanis 1980: 10–11, 13, 41). Tačiau tikslių ribų negalinti turėti mokslškai objektyvi etnokultūrinių regionų samprata iš tikrųjų diplomatiškai balansavo tarp dviejų skirtingų sampratų: subetninių žemių sąlygiškai konkretaus žemėlapių ir apytikrių pereinančių regioninių reiškinų ribų schemų, neturinčių tikslumo, būtino praktiniam taikymui. Tai suteikė pagrindo plėtotis Lietuvos potaučių žemių ribų sampratos įvairovei.

Gerokai reikšmingesnis praktiniam taikymui tapo J. Kudirkos (Kudirka 1986) paskelbtas lietuvių penkių subetninių žemių žemėlapis. Apibrėžiamų regionų ribų „tikslumas“ yra ginčytinas daugialypių komplikuočių mokslo duomenų požiūriu. Tačiau jis nepalyginamai aiškesnis praktiniam taikymui tiek moksle, tiek kultūroje. Šiuose žemėlapiuose – simbolinėje – taikomojoje Lietuvių subetninių žemių schemoje, autoriui pavyko optimaliai sukonkretinti žemių ribas. „Etnografinės liaudies meno sričių ir LMD zonų“ žemėlapyje, deja, pamiršta vakarinį regioną įvardyti „Lietuvininkais“. Šį žemėlapių autorius sudarė atsižvelgdamas į pirmtakų variantus ir koreliuodamas su naujesniais architektūros, tautinio kostiumo bei tekstilės tyrimų duomenimis (2 pav.). Pastarieji tyrimai tapo atspirties tašku tolesniam etnografinių regionų ribų apibrėžimo tikslinimui ir praktiniam taikymui XXI a.

ATSKIRŲ LIETUVIŲ POTAUČIŲ IR JŲ ŽEMIŲ SAMPRATOS RAIDA

Šalies etnologiniuose moksluose ilgą laiką etnografiniai regionai nebuvo tiksliai siejami su teritorija, – vadinas, jie buvo labiau siejami su gyventojais, nei su žeme: labiau įprasta buvo kalbėti apie dzūkų / dainavių, bet ne apie Dzūkijos, apie aukštaičių, bet ne apie Aukštaitijos, apie lietuvininkų, bet ne apie Mažosios Lietuvos kultūrą. Antai J. Perkovskis rašė apie žemaičių liaudies meną (Perkovskis 1931 / 1999), P. Vaičiūnas skelbė aukštaičių pasakas (Vaičiūnas 1934) ir t. t.

Lietuvos gyventojų savimonė XIX a. viduryje dar nebuvo siejama su konkrečiomis istorinėmis žemėmis, matyt todėl, kad jų vardus carizmas uždraudė vartoti (Kalnietis 2006: 71). Šiuolaikinis etnokultūrinis arba etnografinis Lietuvos regionavimas, skirtingai nuo istorinio-politinio-teritorinio-administracinio, yra vėlyvesnės kilmės – tai nuo XIX a. brendusi kasdienybės kultūros, liaudies kultūros ir etnologijos mokslo sąveikos pasekmė.

Kuo ypatingas liaudiškasis potaučių apibrėžimas? Reikia pabrėžti, kad liaudiško tradiciško subetnosų ir tautų bei jų žemių skyrimo pagrindas – ne tik vietinių gyventojų subetninė savimonė, bet ir jų kaimynų nuomonė. Kitaip tariant, tai ne tik vietinis emic, bet ir kaimyninis, išorinis etic reiškinys, turintis tarpkultūriniais reiškiniais būdingų požymių. Savi ir kaimynų suteikti vardai tautoms gali

net skirtis (pavyzdžiui, *Lenkijos* lietuviškas vardas skiriasi nuo lenkiškojo *Polska*, latviai *lietuvius* (*žemaičius*) vadina *leiši*, o estus – *igauni*). Pasitaiko, kad potautėms prigija ne jų pačių, bet jų kaimynų suteiktas vardas. Antai *lietuvininkai* / *šišioniškiai* / *prūsai* vieni kitus dar specifiškai vadino *žemininkais*, *pelkininkais*, *kopininkais*, *žuvininkais*, *laukininkais*. O suvalkiečiai vieni kitus vadino *kapsais* ir *zanavykais*. Kapsai zanavykus taip pavadino todėl, kad šie gyvena už skiriančios Novos upės. *Užnemunės* bei *zanemunščikų* (*užnemuniškių*) vardą taip pat sugalvojo suvalkiečių kaimynai, gyvenantys dešiniajame Nemuno krante. *Kapsų* ir *dzūkų* vardus taip pat greičiausiai sugalvojo kaimynai, remdamiesi kalbos ypatybėmis – buvo atkreiptas dėmesys į „nestandartinius“ kaimynų tarties savitumus („kap“ vietoj „kaip“ ir garso „dz“ vietoj „d“). Be to, dzūkai dar skirstėsi į *šilinius*, *gruntinius* (*laukų*) ir *panemunės* (Gudavičius 2003) bei *pieskinius-paūlinius*.

Kaimynų sugalvoto vardo suteikimo žmonių grupei ar vietai pavyzdžių apstu tuose Lietuvos vietovardžiuose, kurie liudija įsikūrimą už skiriamosios ribos (pvz., Užventis) arba žinomos teritorijos pakraštyje (Ariogala, Betygala). Panašesni į pačių vietinių gyventojų sugalvotus pavadinimus yra tokie vardai, kurie liudija apie įsikūrimą prie vandens ribos, bet ne už jos (pvz., Pabradė, Pailgė, Paneriai). Kaimynų suteiktus pavadinimus genčiai pavyzdį matome ir galindų, latgalių, žiemgalių varduose, duotuose gyvenusiems baltų teritorijos pakraščiuose. Greičiausiai žemaičiais ir aukštaičiais subetnosai pasivadino ne patys save, o vieni kitus. Juk tam, kad suvoktum, jog gyveni žemumoje, reikalingas žvilgsnis nuo aukštumų, ir priešingai. Šią mintį patvirtina ir Vytauto Didžiojo aiškinimai, išsakyti laiške Šventos Romos imperatoriui Zigmantui: „Žemaičiai Lietuvą vadina Aukštaičiais, nes žemė yra aukščiau už Žemaičius, Žemaičių žemė yra žemiau ir dėl to Žemaičiais vadinasi. Žemaičiai žmonės taip pat save lietuviais vadina nuo senų laikų ir niekad nesivadina žemaičiais...“. Todėl reikia pripažinti, kad dabartyje aiškinantis lietuvių kilčių pavadinimų ir teritorijų klausimą etnografijoje ir viešajame diskurse suabsoliutintas tik vietinių gyventojų nuomonės emic kriterijus, yra ne tradicinio, bet naujoviško, liberalizmo ideologijai būdingo mąstymo pasekmė. Visgi, vietovių vardų suteikimas ar keitimas, remiantis tik vietinių gyventojų nuomone, yra labiau būdingas savivaldai. Tačiau skirtingų teritorijų sandūros ribų klausimai visada yra abipusiai. Taip pat ir didesnių arealų bei jų gyventojų tradiciškai įsigalėjusių pavadinimų klausimus būtų korektiška spręsti atsižvelgiant ir į kaimynų nuomonę.

Aukštaičių ir *žemaičių* žemių ir etnonimų terminai turi gerokai gilesnes istorines šaknis, todėl jų samprata šiuo metu yra gerokai labiau argumentuota nei kitų subetnosų. Pastaruoju metu didžiausia polemika kyla dėl dzūkų ir suvalkiečių bei lietuvininkų etnonimų kilmės ir turinio.

Viešoje erdvėje pradėjus kvestionuoti Žemaitijos, Aukštaitijos, Sūduvos giminingumo ir geografinių ribų sampratą, itin pravartu atkreipti dėmesį į aplinkybes, kuriomis Vytau-

tas Didysis su Jogaila nustatinėjo savo valstybių sienas su kryžiuočių Ordinui. Kai juodu Dauguose sulaukė 1420 m. Brėslaujos sprendimų rezultatų, pagal kuriuos Žemaičių dalis ir beveik visa Sūduva priteisiama Ordinui, abu ėmė garsiai verksti taip, jog jūdviųjė verksmas ir vaitojimas „lyg dviejų liūtų staugimas, iš tolo buvo girdėti“. Vytautas, pareikšdamas drauge su Jogaila imperatoriui Zigmantui, jog su tokiu sprendimu nesutiksia ir teisės ieškosią karu, taip pat aiškino: „Išsprendėte iš mūsų atimti Žemaičių žemę, kuri yra mūsų veldėmė ir tėviškė [...], kuri visados buvo ir yra viena ir ta pati su Lietuvos žeme, nes viena kalba ir tie patys žmonės. Žemaičiai Lietuvą vadina Aukštaičiais, nes žemė yra aukščiau už Žemaičius, žemaičių žemė yra žemiau, ir dėl to Žemaičiais vadinasi. Žemaičiai žmonės taip pat save lietuviais vadina nuo senų laikų ir niekad nesivadina žemaičiais...“ (Totoraitis 1938: 19–20; Prochaska 1882: 467–468). Taigi, *sūduvių* ir (arba) *jotovingių* žemės, Vytauto nuomone, yra labai artimos.

Su dzūkais siejamas regionas pradėtas minėti tik XIX a. antrojoje pusėje (Zinkevičius 2006: 44–57). *Dzūkai*, gyvenantys Užnemunėje – Seinų ir Kalvarijos apskrityse, rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą buvo paminėti tik XIX a. vidurio etnologiniame A. Polujanskio veikale „Kelionių po Augustavo guberniją išbaigtas tyrimas“ (Polujanski 1859: 127, 133–134). A. Polujanskis *dzūkus* (originale lenk. *dziuki*) priskiria vienai iš keturių pagrindinių Užnemunės lietuvių atšakų. Remdamasis 1862 m. šaltiniu, J. Basanavičius mini čia gyvenusius *dzakus* (Basanavičius 1893: 31). Beje, tame pačiame leidinyje jo sudarytame senųjų baltų genčių žemėlapyje *dakams* (*dzakams?*) jis priskyrė visą dabartinę Suvalkiją (Basanavičius 1893: 33) (3 pav.). Vėliau dzūkų vardas, pasirodo populiarioje spaudoje publicisto J. Radziukyno, pasirašiusio Dzūko slapyvardžiu, straipsnyje „Iš Dzūkijos“, paskelbtame „Varpo“ laikraštyje (Dzūkas 1889). Ši publikacija itin reikšminga ir tuo, jog autorius perteikia autentišką liaudišką *dzūkų* gyvenamos teritorijos (apimančios Seinų, Kalvarijos, Ūdrijos, Kroki- alaukio ir Krosnos apylinkes) sampratą. *Dzūkų* (originale vok. *Dsuken*) srities ir *senosios Sūduvos* krašto (vok. *alten Sudauerlandes*) dainas vienas pirmųjų 1897 m. paskelbė prūsų etnologas E. Volteris (Volter 1897: 12). Panašiu metu *dzūkus*, kaip Merkinės parapijos (kurios dalį apima istorinė Sūduva ar XIX a. Suvalkija) gyventojus, mini ir J. Šimtakojis „Trakiečių dzūkų dainų“ rinkinyje (Šimtakojis 1899). J. Radziukynas vėlesniuose 1900–1904 m. rašiniuose, panašiai kaip ir ankstesnėse savo publikacijose, preciziškai nusakydamas dzūkų gyvenamas vietas, *dzūkus* matė tik pietinėse Suvalkų gubernijos teritorijose nuo Balbieriškio, Alytaus, Rudaminos, Krosnos iki Augustavo kanalo ir Seinų apskrities. Todėl tikėtina, jog ir A. Polujanskis, ir J. Radziukynas, ir J. Šimtakojis, ir E. Volteris, laikydamiesi liaudiškos autentiškos sampratos ir tradicijos, *dzūkais* vadino tik Užnemunės dzūkus. Tikėtina, jog J. Šimtakojis minimų Merkinės parapijos *dzūkų* vardas galėjo būti paties autoriaus lengvai pritaikytas ir dešinkrančiams tos pačios tarmės gyventojams. Taigi, taip ir lieka

neaišku, kaip XIX a. save vadino ar buvo kitų vadinami panašios dzūkų tarmės gyventojai tarp Nemuno ir Neries. Gerokai vėliau, 1928 m. straipsnyje apie latakinių dzūkų dainas, J. Basanavičius išskėlė prielaidą, jog dzūkai gali būti kilę iš senovės trakų tautos dalies *dakų* (sen. graik. *djakoi*), vėliausiai paminėtų II a. pradžioje Transilvanijoje (Rumunija), kurių vardas galėjo būti tariamas ir kaip *dzakai*. Jo teigimu, „Dzakų arba dzūkų, kaip ir kitų Lietuvos kraštų dainose dažnai randame minėta Dunojaus, kaip atsiminimo liekana iš gilios senovės, kuomet lietuvių tautos palei tą upę gyventa“ (Basanavičius 1928: 101–102).

3 pav. J. Basanavičiaus sudarytas žemėlapis, 1893 m.

Dzūkų vardo kilmės sąsąją su Užnemune liudija ir *Dzūkų* kaimas, esantis Būdviečio apyl., Lazdijų rajone. Įdomu pastebėti, kad *Dzūkai* (lenk. *Dziuki*), kaip vandenvardis yra žinomas dabartinės Lenkijos Kujavo–Pamarės vaivadijoje, Tucholio vlsč., Lubievo apyl. (buvusi Vakarų Prūsija) – tai nedidelis ežerėlis, prie kurio XVIII a. pabaigoje (dabartinėje Płazowo seniūnijoje) įsikūrė du kaimai – Senieji ir Naujieji *Dzūkai* (lenk. *Stare Dziuki*, ir *Nowe Dziuki*, vok. *Alt-Dzucken*) (beje, į turtingiausių *Alt-Dzucken* gyvenvietės ūkininkų gretas XIX a. iškilo kelios vokiečių šeimos, kilusios iš Martyno Remus giminės iš *Šventės* (vok. *Schwente*) vietovės).

Nors kai kurie mokslininkai teigia, jog *dzūkų* etnonimas sietinas su dzūkavimo savybe (panašiai kaip *kapsų* su tarimu *kap* vietoj *kaip*), tačiau neaišku, ar turima omenyje liaudiška ar mokslinė lingvistinė *dzūkų* termino kilmė. Liaudišką šio vardo kilmės aiškinimą, grindžiamą dzūkavimo savybe, aptinkame tik Petro Tumasonio (pasirašinusio Petro Branduko slapyvardžiu) straipsnyje „Dzūkija“ (išspausdintame 1903 m. „Žvaigždės“ žurnale, JAV). Jis rašo: „Visoj parapijoj prigimta kalba dzūkiška. Dzūkišką-

ja praminta likose todėl, juog gyventojai [...] savo kalboj [...] kai kuriuos žodžius ištaria prispausdami liežuviiu prie viršutinių dantų su dz(d) ir c(t). [...] Lietuviui kalnėnui ir žemaičiui toji jų kalba pasirodo labai keista ir tarytum kad yra pasaulėj prasčiausia, bet aš, būdamas prigimtu dzūku, visuomet privalau už savo brangią, numylėtą, prigimtą kalbą užtarti“ (Brandukas 1903).

Nors, P. Kalniaus nuomone, *Dzūkijos* terminas pradėtas vartoti XIX a. (Kalnius 2011: 98), mano tyrimų duomenimis, pirmą kartą modernizuotas *Dzūkijos* krašto pavadinimas (vietoj *Dzūkų žemės* ar *krašto*) buvo pradėtas vartoti gerokai vėliau – tik 1903 m. minėtame Petro Tumasonio straipsnyje „Dzūkija“. *Dzūkijos* vardą tais pačiais metais pavartojo ir J. Basanavičius savo knygos „Lietuviškos pasakos įvairios“ 3 tomo, skirtos pasakoms iš Suvalkų gubernijos, įvade (Basanavičius 1997: 18). Literatūrologijoje *Dzūkijos* terminą tik 1923 m. pradėjo puoselėti B. Sruoga (Sruoga 1927). Plačiojoje visuomenėje prigijusį *Dzūkijos*, kaip krašto vardo populiarumą XX a. pirmojoje pusėje rodo Alytuje vykę „Dzūkijos ūkininkų suvažiavimai“ (Nežinomas 1839–1933).

XX a. pirmojoje pusėje *dzūkų krašto* (Akiras, 1931) ir ypač *dzūkų* terminai (pastarasis stipriai puoselėtas V. Krėvės tautosakos publikacijose (Krėvė 1930; 1931; 1933; 1934), itin plačiai prigijo. *Dzūkų* tautosaką skelbė ir J. Žakevičius (Žakevičius 1935). *Dzūkų* termino gyvybingumą ir dzūkiškos savimonės stiprumą jau XX a. pradžioje rodo įvairios dzūkų dainų ir šokių garso įrašų publikacijos (natos ir plokštelės) (Liaudies 1919; Lakštingalos 1927; Levendrelis 1928). *Dzūkų* savimonės brandą liudija ir Alytuje tarpukariu veikusi „Dzūkų kraštotyros draugija“ (Dzūkų 1934). Etnologijoje-dailėtyroje *dzūkų* gyvenamos *srities*, *aplinkės* vardą ir žemėlapi (apimantį ir dešinkrančius dzūkus) įteisino A. Tamošaitis (Tamošaitis 1939). *Dzūkų* savimonės ir tapatybės stiprumą XX a. viduryje Lazdijų krašte aki-vaizdžiai liudija 1945–1950 m. čia ejęs laikraštis „Dzūkų žinios“ (Dzūkų 1945).

Tolimesnė *Dzūkijos* teritorinės aprėpties samprata labiau buvo grindžiama mokslo išvadomis. *Dzūkų* arealas pradėtas sieti su dzūkų tarmės savybės – dzūkavimo, dzetakcizmo (anot J. Basanavičiaus), kuris aptinkamas ir Šiaurės rytų Lietuvoje – paplitimu. Taip dzūkų arealą į rytus nuo Nemuno net iki Tverėčiaus apylinkių už Neries aiškino dar J. Basanavičius (Basanavičius 1928: 102–103). Įdomiausia tai, kad ši J. Basanavičiaus įžvalga dėl dzūkų arealo pakraščio Šiaurės rytų Lietuvoje atitiko K. Jauniaus ir A. Salio lietuvių tarmių klasifikaciją (senosios versijos), pagal kurią dzūkų tarmė girdima visoje rytinėje Lietuvoje. Minėtą J. Basanavičiaus nuomonę patvirtino ir nuo XX a. antrosios pusės vidurio plėtojama dalies etnologų ir dailėtyrininkų nuostata, jog šiaurinė *Dzūkijos* riba eina per Švenčionių kraštą (Kudirka 1986).

Itin įdomu, jog A. Polujanskis etnologiniame veikale apie savo keliones po Augustavo guberniją vien *Užnemunės krašte* (*kraina zaniemeiška*) išskiria daugybę lietuvių kilčių,

kurių pavadinimai šiais laikais jau ne visi išlikę, tai: *guogai* (*Gogi*), *stakai* (*Staki*), *dzūkai* (*Dziuki*), *šakiai* (*Szaki*), *zanavykai* (*Zanavyki*), jotvingiai ir užvingiai (*Jadźwingowie i Uźwingi*). Jis atskleidžia, jog *Vaiguvių* (kilusių iš Žemaitijos) ar *Vaiguvos krašte* (*krainę Wejgów*) dabar gyvena kiltis vadinama *guogais*. Remdamasis savo meto administraciniu skirstymu, jis nurodo, kad *guogai* gyvena Marijampolės pavieto / apygardos Šiaurės rytuose; o į pietus nuo Marijampolės gyvena *stakai*, Kalvarijos apygardoje ir Seinų apygardos šiaurėje gyvena *dzūkai*, Seinų apygardos pietuose – *šakiai*; tarp Vilkaviškio ir Pilviškių gyvena *zanavykai* (Połujanski 1859: 133–134). (Galimas dalykas, jog kalbėdamas apie *šakių* lokalizaciją – vietas supainiojo).

Istoriniai šaltiniai liudija, kad Užnemunės dzūkų kraštas – pietrytinės Sūduvos bei Lietuvos dalys – dar buvo vadinamos ir *Dainava*. *Dainavos žemė* (*terra Deynowe*) pirmą kartą paminėta Karaliaus Mindaugo rašte Livonijos ordinui 1253 m. *Dainavos* vardas atgimė XX a. Naujaisiais laikais pirmasis jį iškėlė V. Krėvė. Savo gimtąjį kraštą jis vadino *Dainavos šalimi*, *Dainavos kraštu*, turėdamas omenyje Merkinės kraštą (Krėvė 1912). Netrukus meno leidinį, pavadintą „Dainava“, 1920 m. Tilžėje išleido ir B. Sruoga su F. Kirša (Kirša 1920). Vėliau šį vardą, kaip rašytojas, itin garsino V. Krėvė (Krėvė 1924). Vėlesniuose darbuose jis, kaip mokslininkas, *Dainavos kraštą* priskyrė dzūkams, Dzūkijai (Krėvė 1930; 1931; 1934). Akivaizdu, kad tokią *Dainavos-Dzūkijos* ir dzūkų teritorinę apibrėžtį mokslininkas pavartojo atsižvelgdamas ir į plačioje visuomenėje gyvuojančias, besiplėtojančias dzūkų subetninio tapatumo nuostatas. *Dainavos* vardo populiarėjimą liudija 1927–1928 m. ejęs Šaulių sąjungos laikraštis „Dainavos šaulys“ (*Dainavos* 1927). *Dainavos* vardą savo ruožtu populiarino ir Amerikos lietuviai. Antai Čikagoje 1945–1955 m. gyvavo „Dainavos“ meno ansamblis (Ignatonis 1955). Įdomu, kad partizaninio antisovietinio pasipriešinimo kovotojai 1945 m. įsteigė *Dainavos apygardą*, apimančią *Dzūkų*, *Šarūno* ir *Kazimieraičio* teritorinius darnius ir vienijančią rinktines ne tik iš *Dzūkijos*, bet ir iš Marijampolės bei Prienų apylinkių. Beje, partizanų rinktinių ir jų apygardų pavadinimuose aptinkame tik kelis vardus, susijusius su etnoregionais: tai *Žemaičių* ir *Dainavos apygardos* (pastaroji apėmė *Dzūkų rinktinę*) (Čekutis 2007).

Kita vertus, archajiško *Dainavos* vardo tradiciškumą, gyvybingumą ir paplitimo geografiją, besidriekiančią gerokai ryčiau nei istorinė Sūduvos žemė, liudija 9 *Dainavos* vardo gyvenvietės: a) gyvenvietė Šalčininkų r., b) kaimas Šalčininkų apylinkėse, c) kaimas Vydenių seniūnijoje, Varėnos raj., d) kaimas Medininkų sen., Vilniaus r., e) kaimas Paparčių sen., Kaišiadorių r., f) *Dainova I* (*baltarus. Дайнова*) kaimas Lydos r., Baltarusijoje, g) *Dainova II* (*Дайнова*) kaimas Lydos r., Baltarusijoje, h) *Dainova* (*Дайнова*) km., Ibeneco apyl., Voločino r., Minsko srit., Baltarusija, i) *Dainavos* kaimas Ukmergės r. (tai gali liudyti *Dainavos* vardo ryšį su Mindaugine Lietuva, kurios branduolys apėmė ir šį kraštą). Be to, 2 *Dainaviškių* kaimai žinomi: a) Veisiejų apyl., Lazdijų r. ir b) Seredžiaus apyl. Jurbarko r.

3 *Dainavėlės* kaimai yra: a) Kaišiadorių r., Paparčių sen.; b) Lazdijų r.; c) Šalčininkų r. Nemažai duomenų apie *Dainavos* vardo vietovardžių paplitimą XIX a. teikia „Geografinis Lenkijos karalystės ir kitų slavų kraštų žodynas“ (1880–1902 m. išleistas Varšuvoje): *Daidziškės(ių)* (lenk. *Dajdziszki*) k. 1886 m. minimas Vilniaus vaivadijoje (powiat), *Dainiškės(iai)* (lenk. *Dajniszki*) – Švenčionių vaiv. Be to, *Dainopolio* (lenk. *Dajnpol*) palivarkas minimas Trakų vaiv., prie Žižmos upės (lenk. *Żiżmorka*) miškuose. XIX a. viduryje buvo žinomi du *Dainaviškių?* (lenk. *Dajnowce*) kaimai Ašmenos ir Vilniaus vaiv. Du kaimai *Dainavėlė?* (lenk. *Dajnowka*) minimi Vilniaus vaiv., kiti du – Trakų vaivadijoje. *Dainavos* (lenk. *Dajnowo*) gyvenvietė ir kaimas buvo žinomi Lydos vaiv. (dabar tai aukščiau minėtieji kaimai *Дайнова I* ir *Дайнова II*, Lydos r.). *Dajnowo* kaimas taip pat buvo žinomas Novoselsko vlsč., Minsko vaiv. Taip pat galima pridurti, jog *Dajnowa* (prūsiskai *Deine*, *Dejne* ar *Dene*) buvo vadinama upė prie Rėšliaus, Varmijos Mozūruose (Sulimierski 1880: 893). Vadinasi, gausūs ir plačiai paplitę vietovardžiai byloja ne tik apie žemės vardo tradiciją, bet teikia užuominų ir apie galimą jų gyventojų etnominimą – dainaviškiai.

Pagal karaliaus Mindaugo raštą Livonijos Ordinui (1259 m.), kuris antrą kartą mini *žemę Dainava*, aiškėja, kad ji sinonimiškai buvo vadinama ir *Jotva / Jotvingiais*: „visa Dainava, kurią taip pat Jotva vadina“ („Denowe tota, quam eciam quidam Jetwesen vocant“). *Jotvingių* vardo sinonimiškumą su *Dainava* visiškai patvirtina ir seneni kalbiniai duomenys: vienas Zietelos apylinkių kaimas (Slonimo aps., Baltarusija), žinomas iš XVI a., baltarusių yra vadinamas *Jatviež*, o vietos lietuvių – *Dainava* (Būga 1924: 75). XII–XV a. Rusios metraščiuose („Povest vremenyvch let“, „Laurentijaus metraštyje“, „Ipatijaus metraštyje“) jotvingiai ir jų žemė vadinami: *Jatviagi*, *Jatviagy*, *Jatviezie*, *Jatveze*, *Jatviazie*, *Jatviazi*, *Jatviaz’*, *Iatviazie*, *Iatviazi*, *Iatviažin*, *zemlia Iatviaskaja*, *na zemliu Iatviaz’skouju*, *na Iat-viaziech*. Jotvos ir Jotvingių vardo pirmąją dalį galima sieti su *Jotijos* ir *Jotupio* upėmis, tekančiomis Šakių r. Z. Zinkevičius taip pat mano, jog *Jotvos* žemės vardas greičiausiai yra hidroniminės kilmės (pvz., *Jotijos* upė), o *Jotvos* upės (*Jatfa*), 1516 m. minima Lydos apylinkėse, galėjo duoti pradžią jotvingių vardui (Zinkevičius 2009: 20). *Jotvingių* vardo paplitimo geografija didele dalimi sutampa su aptartu *Dainavos* vardo paplitimu. *Jotvingių* vardo gyvybingumą pietų Sūduvoje akivaizdžiai liudija ir kaimų dabartinės Lenkijos teritorijoje pavadinimai: *Jatwiež*, *Jatwiež Duža*, *Jatwiež Mala*, Balstogės r. Taip pat kaimas *Ямезь*, Bresto srityje, Baltarusijoje. XIX a. antrosios pusės „Lenkijos geografiniame žodyne“ minimas *Jaćwież* kaimas, *Jadźwingi* gyvenvietės apylinkėje, ir *Jatwież* kaimai a) prie Šalčininkų–Miratycz kelio, Switez ežero paylinkėse, Naugarduko valsčiuje, b) Snovsko vlsč., c) kaimas ir dvaras Augustavo vaiv., Balla Wielka vlsč. (Sulimierski 1882: 360, 510). Lenkijos šiaurės rytuose ir Baltarusijos šiaurės vakaruose minimi ir kiti panašių pavadinimų kaimai: lenk. *Jadwięgi*, *Jatwięgi*, *Jadźwięgi*, baltarus.

Jatviahy, Jatwychy (Sulimierski 1882: 363). Vadinasi, šie gaūsūs vietovardžiai liudija *jotvingių* etnonimo gyvybingumą ir paplitimą. Kita vertus, panašių vietovardžių ar vandenvardžių, galbūt susijusių su jotvingių žemių vardu, dabartinės Lietuvos teritorijoje yra mažoka.

Kiti šaltiniai nurodo, kad *Jotvingių žemė* buvo tapatinama su *Sūduva*. Antai Vytautas Didysis ir Jogaila laiške imperatoriui Zigmantui aiškino, kad *Sūduvių* ir *Getovų* (*Jotvų*) žemė, nusidriekusi tarp Lietuvos ir Prūsų, yra tikra jų tėviškė, iš protėvių paveldėta... („Preterea licet terra Sudorum sive Gettarum, que mediat inter terram Lythwaniam et Prussiam, sit verum patrimonium nostrum...“) (Prochaska 1882: 468). 1420 m. kryžiuočių rašte išsireiškia: „per žemę vadinamą Sūduvos žemė, kitaip – Jotva“ („terram vocatam Suderland alias Jettuen“). Panašiai ir 1422 m. imperatoriaus Zigmanto laiške didžiajam Ordino magistrui išsireiškia: „...žemę, vadinamą Sūduva ir Jotva/Jotvingija, o tai yra tas pats“ („terram vocatam Sudarum et Jatuitarum, quod idem est“).

Išnykusių senosios Sūduvos gyventojų sūduvių vardas *Soudinai* pirmą kartą paminėtas I–II a. graikų geografo Klaudijus Ptolemėjaus „Geografijoje“. Petras Dusburgietis savo 1326 m. kronikoje šią žemę vadino *Sudowia*, *Sudowen*, *Sudawin*, o jos gyventojus – *Sudomite* (Hirsch 1861: 51, 137–146). Vytautas Didysis minėtame laiške Zigmantui *Sūduvą* ir *Getovą* (*Jotvą*) apibrėžia, kaip išsidėčiusias tarp Prūsų ir Lietuvos žemių („terra Sudorum seu Gettarum, que mediat inter terram Lythwaniam et Prussiam“) (Prochaska 1882: 468). Vėliausiai sūduvių, perkeltų į Sembą, tradicijos aprašytos XVI a. „Sūduvių knygelėje“. N. Vėlius mano, kad į Sembą perkelti Sūduvos sūduviai dėl uždaro gyvenimo būdo buvo išlaikę rytų baltų tradicijas (Vėlius 2003: 428; Vėlius 2001: 125). Vadinasi, būtent dzūkų kultūra turėtų būti artimiausia senųjų sūduvių tradicijoms. Tačiau tokią minties kryptį silpnina R. Kregždžio išvada: jis Sembos sūduvių religijos aprašymuose ypatingo vietinio skirtingumo nuo Prūsų neaptiko (Kregždys 2009: 185). Kita vertus, nereikia pamiršti, kad Petras Dusburgietis sūduvius drauge su galindais priskyrė prūsų gentims. Beje, ir K. Būga, remdamasis Sūduvos Suvalkijoje išlikusiais vietovardžiais ir asmenvardžiais, sūduvių ir jotvingių kalbą priskyrė prūsų tarmei. Z. Zinkevičius taip pat padarė išvadą, kad jotvingių kalba nedaug tesiskyrė nuo prūsų (Zinkevičius 2006). Taigi, sūduvių, jotvingių, dainavių ir prūsų panašumo ar skirtingumo klausimas išlieka itin komplikuotas.

Dabartinė etnografinė Suvalkijos samprata apima tik dalį senovės dokumentuose minimos Sūduvos. *Suvalkijos* vardas, panašiai kaip ir *Dzūkijos*, yra nesenos kilmės. Be to, kaip atskleidė J. Totoraitis, istorinė *Sūduva* apėmė bemaž pusę dabartinės etnografinės *Dzūkijos*: rytinės Sūduvos žemės ėjo palei Nemuną ir apėmė Alytaus bei Merkinės miškus, o pietuose dabartinio Augustavo, Balstogės, Gardino apylinkes. J. Totoraitis taip pat aiškiai pabrėžė, jog Sūduvos kolonizacijos eigoje Alytaus girioje (ji augo

nuo Metelių ežero Rytuose iki Vištyčio ežero palei Prūsų sieną, ir į pietus nuo Ilalio ir Naujienos ežerų, palei Šešupės upę žemyn iki Sūduonės upelio) „įsikūrė dzūkai iki Šešupei ir kapsai nuo Šešupės iki Prūsų sienai. Dzūkai čia [...] ėjo iš Alytaus seniūnijos, o kapsai, pirma [...] įsikūrę palei Prūsų sieną stūmėsi į Rytus, kol susidūrė su dzūkais“ (Totoraitis 1938 / 2003: 258). Jo aiškinimu, Punios girioje, kuri driekėsi iki Prūsų sienos, naujakurių gyventojų dauguma „bus atėjusi iš Žemaičių“ (Totoraitis 1938 / 2003: 258). Birštono girios rytuose įsikūrė naujakuriai iš dešinėsios Nemuno pusės, o „paprūsiniai buvo atsikraustę iš Žemaičių. [...] Vieni su kitais susitiko pas Šešupę“ (Totoraitis 1938 / 2003: 258). Žemes aplink Jiesią ir Kauno girią kolonizavo ateiviai iš dešinėsios Nemuno pusės Rumšiškių ir Kauno srities (Totoraitis 1938 / 2003: 259). „Kitų girių nauji gyventojai buvo lietuviai, dzūkai arba aukštaičiai“ (Totoraitis 1938 / 2003: 259). „Sūduvos dalis tarp Nemuno, Višakio ir Šešupės ir palei Prūsų sieną iki į pietus už Virbalio [...] buvo priskirta prie Žemaičių. Kolonistai čia ėjo iš Žemaičių“ (Totoraitis 1938 / 2003: 259–260). „Atrodo, kad čia dabartinėje Šakių apskrityje, gyventojai turėtų būti grynai aukštaičiai vakariečiai, atsikėlę iš dešinės Nemuno pusės“ (Totoraitis 1938 / 2003: 260). Bet ir čia atsikraustė naujakurių iš Prūsijos (Totoraitis 1938 / 2003: 260). „Į Šiaurinę Sūduvos dalį ėję gyventi ne tik aukštaičiai vakariečiai iš dešinės Nemuno pusės, bet ir vakariečiai viduriečiai iš anapus Kauno“ (Totoraitis 1938 / 2003: 264).

Vadinasi, šiuolaikinės Suvalkijos gyventojus, gyvenančius istorinės Sūduvos šiaurinėje dalyje tiesmukai vadinti išnykusių sūduvių ar jotvingių vardu būtų nekorektiška. Kita vertus, žvelgiant iš šių dienų mokslo perspektyvos, J. Totoraičio aiškinama *dzūkų* ir *kapsų* kolonizaciją *Sūduvoje* reikėtų taip pat įvardyti korektiškiau, nes turimi omenyje ne kolonistai dzūkai ir kapsai, bet jų tiesioginiai protėviai, kurių tuometiniai vardai galėjo būti ir kitokie.

Senovės *Sūdavijos* vardą bene pirmasis „prikėlė“ J. Basanavičius. 1907 m. almanache „Gabija“ jis rašė, jog 1878 m. apie *Sūdaviją* pasakojęs Antanui Baranauskui (Herbačiauskas 1907 – Sauka 2004: 7). Kitame straipsnyje jis nurodo, jog *Sūdavija* vadinosi žemės senoviškųjų prūsų. Jis teigė, jog *Sūdavija* šiandien yra sloveniškai kalbančių mozūrų ir vokiečių apgyventa. *Sūdavijos* gyventojų palikuonys, jo nuomone, tautosakoje vadinami *sūdaunykais* (Basanavičius 1885: 243–244). Vėliau *Sūduvos* vardą garsino ir J. Tysliava 1924 m. leidinyje „Sūduva: suvalkiečių poezijos antologija“ (Tysliava 1924).

Sūduvos ar *sūduvių* vietovardžių ar etnonimų tradiciją liudija archajaiskos kilmės *Sūduonios* upelio vardas (teka Marijampolės ir Kalvarijos apylinkėmis). *Upėvardis*, nuo kurio galbūt kilo *Sūduvos* pavadinimas, reiškia klampynę raiste, akį, garmalą (Vanagas 1981: 319). Aukštaičiai *sūduva* vadiną pelkėtą vietą (Savukynas). *Sūduvos* vardą primena ir kiti vietovardžiai. Tai *Sūduvajų* miškas Dzūkijoje, Alytaus r. Be to, Vyžainio valsč. 1890 m. yra minimas *Sūdaviškių*, *Sū-*

dauskų (Sudawskie) kaimas ir dvaras, seniūnija (Sulimierski 1890: 549; Basanavičius 1885: 243). *Sūdavos* kaimas yra ir Klausčių apyl., Vilkaviškio r.

XIX a. įsivyravo kiti istorinės Sūduvos teritorijos pavadinimai – *Augustavo gubernija, Suvalkų gubernija, Užnemunė, Suvalkų žemė, Suvalkija*. Šios tradicijos gyvavimą akivaizdžiai liudija B. K. Balučio sudarytas „Suvalkijos žemėlapis“, publikuotas 1915 m. JAV (Balutis 1915) ir liudijantis to meto visuomenėje gyvavusį pavadinimą ir jo sampratą. Žemėlapis apima visą *Suvalkų gubernijos* teritoriją (Šakių, Vilkaviškio, Kalvarijos, Marijampolės, Seinų, Suvalkų ir Augustavo pavietus) – dzūkų, suvalkiečių ir lenkų mozūrų gyvenamus kraštus.

Fizinėje geografijoje XX a. pirmojoje pusėje gyvavo tik *Suvalkų aukštumos* terminas. Pastaruoju metu įsivyravau naujadarai – *Sūduvos aukštuma* bei *Rytų Sūduvos aukštuma*, kuri lenkiškai vadinama tradiciškiau – *Suvalkų paežerė (pojezerze Suwalkskie)*. Iki XX a. 3 dešimtmečio gyvavo sinonimiškas Suvalkijos pavadinimas *Užnemunė* (Janulaitis 1928). *Suvalkiečių kraštas* bene pirmą kartą minimas 1912 m. Jono Ivanavičiaus veikale „Kauno gub. ūkio ratelių delegatų išpūdziai iš kelionės po suvalkiečių kraštą“ (Ivanavičius 1912). *Suvalkiečius* (kaip Sūduvos gyventojus) 1924 m. leidinyje įvardija J. Tysliava (Tysliava 1924). *Suvalkijos* teisės istorija domėjosi L. Veržbavičius (1932). Nuo 1938 m. JAV veikė „Lietuvių suvalkiečių draugija“ (Lietuvių 1963). *Suvalkiečių* vardo populiarumą rodo ir aštuonerius metus tarpukariu ėjęs laikraštis „Suvalkietis“ (Suvalkietis 1930–1937). Galima daryti prielaidą, jog viena iš priežasčių, kodėl *Suvalkijos* pavadinimas prigijo ir įsitvirtino tarpukario Lietuvoje, yra ta, kad norėta simboliškai įtvirtinti geopolitiškai prarasto Suvalkų miesto ir jo krašto vardą.

Šiaurinės Suvalkijos gyventojų *zanavykų* vardas, taip pat kaip ir *dzūkų*, pirmą kartą paminėtas XIX a. viduryje A. Polujanskio veikale (Połujanski 1859: 133–134). To paties meto šaltiniuose *zanavykus* pastebėjo ir J. Basanavičius (Basanavičius 1893: 31). Gerokai vėliau, tik 1928 m., *zanavykų* vardas pasirodo JAV išleistoje garso plokštelėje „Zanavykų prašmatnybės; dzūkų dzyvai“ (Columbia 1928). Panašiu metu į Zanavykiją atkreipė dėmesį ir J. Totoraitis, tyrinėjęs *zanavykų* istoriją (Totoraitis 1929). O štai kitais 1930 m. įvyko ir pirmoji „Zanavykų dainų šventė“. *Zanavykų* vardas yra barbarizmas – žodis, akivaizdžiai patyręs lenkų ar rusų kalbų įtaką, – „zanavykais“ kapsai vadino savo kaimynus, gyvenusius už Novos upės (Pupkis 2007). Panašiu keliakalbiu žodžio sudarymo principu buvo paremtas ir suslavintas „zanemunščikų“ vardas, kuriuo dešinkrančiai Nemuno gyventojai vadino savo Užnemunės kaimynus. Tradicinį *zanavykų* vardą, A. Vyšniauskaitės nuomone, lietuviškiau būtų sakyti „užnoviškiai“ (Vyšniauskaitė 2001).

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Kidulių apylinkėse, Šakių rajone, gyvena dar viena suvalkiečių subgrupė – *liocai*, aiškiai skiriantys save nuo *zanavykų* (Kalnius 2011).

J. Basanavičiaus duomenimis, *kapsų* vardas žinomas nuo XIX a. vidurio (Basanavičius 1893: 31). *Kapsų* vardo populiarumą XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje liudija Vinco Kudirkos slapyvardis Kapsas ir Vinco Mickevičiaus (1880–1935) slapyvardis Kapsukas. *Kapsų* vardas mokslo pasaulyje iškyla itin vėlai. Kompleksiškai *kapsų* vardą drauge su jų gyvenamos teritorijos žemėlapiu ir jų tautinio kostiumo aptarimu pirmą kartą mokslininkai apibrėžė suvalkiečių kilmės etnologas-dailėtyrininkas A. Tamošaitis (Tamošaitis 1939). *Kapsų* vardo išpopuliarėjimą XX a. pirmojoje pusėje liudija 1932–1939 m. ėjęs leidinys „Naujas kelias: kapsų moksleivių ateitininkų laikraštėlis“ (Naujas 1932). *Kapsų* tarmei disertaciją skyrė Kazys Vėlyvis (Vėlyvis 1939).

Mažosios Lietuvos gyventojų *prūsų / Prūsų lietuvių, lietuvininkų, šišioniškių* (vietinių gyventojų) ar *klaipėdiškių* etnonimai iškilo panašiu laikotarpiu ir buvo siejami su lietuvių kalbos paplitimo plotu Rytprūsijoje. Juos vartojo šio regiono kultūrininkai. XX a. pirmojoje pusėje Lietuvoje šių žemių įvardijimuose vyravo *klaipėdiškių* (Pakalniškis 1908), *Klaipėdos krašto ir Prūsų* (Klaipėdiškis 1924), *Mažosios Lietuvos* (Mažoji 1932, Bruožis 1929, Balys 1937) terminai.

Tenka pastebėti, kad sistemiškai etnografinius regionus nagrinėję autoriai iki šiol neišskyrė Lietuvos latvių – Žemaitijos pajūrio Šventosios krašto *kuršininkų / kuršių* ir Mažosios Lietuvos Kuršių Nerijos *kuršininkų-kopininkų* (kadaise atsikėlusius iš Latvijos) kultūrinio-teritorinio savitumo. Atskirai yra pastebėti tik latviai Šiaurės Lietuvoje (Daugirdas 2012).

LIETUVIŲ POTAUČIŲ REPREZENTAVIMAS GEOGRAFIJOS IR GEOLOGIJOS BEI SAUGOMŲ TERITORIJŲ IR MUZIEJŲ PAVADINIMUOSE

Lietuvių kilčių sudėties visuotinę pripažinimą bene akivaizdžiausiai liudija XX a. antrojoje pusėje įsitvirtinę geografiniai pavadinimai: *Žemaičių aukštuma; Žemaičių žemuma; Rytų Žemaičių plynaukštė; Vakaryų Žemaičių plynaukštė; Vakaryų Žemaičių lyguma; Aukštaičių aukštuma* (didžiausioji Baltijos aukštumos dalis); *Vakaryų aukštaičių plynaukštė; Sūduvos aukštuma* (dar vadinama *Suvalkų aukštuma*); *Dzūkų aukštuma* arba *Lietuvos (Dzūkų ir Sūduvos) aukštuma; Dainavos lyguma (Pietryčių lyguma, į pietryčius nuo Dzūkų aukštumos); Dainavos miškas* (prie Dainavos k., Jašiūnų apyl., Šalčininkų r.); *Kuršių nerija; Kuršių marios; Karšuvos žemuma; Vakaryų Kuršo aukštuma; Karšuvos giria* (Jurbarko, Šilutės ir Tauragės r. prie plento Klaipėda – Jurbarkas).

Šalies geologijos teriminijoje populiariausias yra *Dzūkijos* vardas: tai geologinis gamtos paminklas *Didysis Dzūkijos akmuo* (Vangelonių k., Nemunačio sen., Alytaus r.); geologijos istorijoje žinomi *Dzūkijos ledynmetis* ir *Dainavos ledynmetis, Žemaitijos ledynmetis*.

Suvalkijos vardą dabarties kultūros centrų ir muziejų rate reprezentuoja *Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centras* (Vilka-viškis); *Zanavykų – Zanavykų muziejus* (Lukšių sen., Ša-kių r.); lietuvininkų – *Mažosios Lietuvos muziejus* (Klaipėda); žemaičių – *Žemaičių dailės muziejus* (Plungė) ir *Žemaičių muziejus „Alka“* (Telšiai); dzūkų – *Dzūkijos nacionalinio parko etnografijos muziejus*; aukštaičius tik iš dalies reprezen-tuoja *Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko Bitininkystės muziejus*. Taigi, aiškėja, jog šalies muziejų ir kultūros centrų koncepcijose ryškiausiai reprezentuojama žemaičių idėja, kiek menčiau – lietuvininkų, suvalkiečių (ir zanavykų). O Dzūkijos (dzūkų) ir Aukštaitijos (aukštaičių) idėja reprezentuojama kukliausiai.

Panašiai ir nacionaliniai parkai Lietuvoje siejami ne tik su gamta, bet laikomi ir etninės kultūros savitumų, etnogra-finųjų žemių, subetnosų kultūros reprezentantais: Aplinkos ministerijos leidinyje aiškinama, kad žodžiu „nacionalinis“ Lietuvoje teikiama ne tik valstybinės svarbos, bet ir etninio savitumo prasmė – kiekvienoje etnografinėje srityje, išsky-rus Suvalkiją, yra nacionalinis parkas“ (Kriukelis, Maskely-tė, Vilimaitė 2000: 7). Norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad ir Mažosios Lietuvos (arba Klaipėdos krašto, ar Prūsų, arba lietuvininkų) vardai taip pat nėra populiarinami nacionali-nių ar regioninių parkų pavadinimuose.

IŠVADOS

- Dabartiniai Lietuvos etnografinių regionų pavadinimai ir jų samprata subrendo tik pastaraisiais šimtmečiais. Subetninis regionavimas artimesnis senovinei tradici-jai skirstyti Lietuvą į etnonimiškai vadinamas žemes. Penkių Lietuvos etnoregionų (lietuvių potaučių žemių) sampratos raida rodo, kad jos plėtra rėmėsi ne valstybi-nio administracinio padalijimo tradicija, o kilo iš liau-dies gyvenimo kasdienybės, publicistinės ir literatūrinės kūrybos bei mokslinės minties tarpusavio sąveikos.
- Visų Lietuvos etnografinių žemių teritorijos, drauge su jų pavadinimais ir jų kultūros savitumą lemiančių subetnosų įvardijimais, kaip sisteminė visuma pradėtos klasifikuoti tautodailės, folkloro, architektūros ir papročių tyrėjų. Buvo svyruojama tarp dviejų požiūrių: a) konkretaus su-betninių žemių ribų brėžimo; b) plačiomis pereinamųjų zonų ribomis, kai į jas žvelgiama „moksliškai korektišku“, atsargiu apytikriu žvilgsniu. J. Kudirkos pateiktas supa-prastintas lietuvių potaučių žemių žemėlapis (1986 m.), neturintis dviprasmiškų pereinamųjų zonų, paskatino tolimesnius konkretesnius šių ribų tikslinimus.
- Dabartyje kompleksiskai žvelgiant į lietuvių kilčių vardų bei žemių sąsają, ryškėja nuokrypis suabsoliu-tinti tik vietinių gyventojų nuomonės (emic) kriterijų. Tačiau toks naujoviškas, subetnocentrinis požiūris yra priešingas tradicijai, kurioje vardą dažniau suteikdavo būtent kaimynai. Kaimyninių regionų vardų ir ribų klausimai visada būdavo abipusiai. Todėl potaučių ir jų žemių pavadinimų koregavimo klausimus būtų korek-tiškiau spręsti remiantis ne tik vietos gyventojų, bet ir jų kaimynų nuomone. Į kaimynų nuomonę apie kitus turėtų būti atsižvelgiama ir atliekant etnografinius subetninio tapatumo tyrimus.
- Seniausius *Aukštaičių* ir *Žemaičių žemių* pavadinimus XX a. išstūmė naujadarai: *Aukštaitija* ir *Žemaitija*. *Dzūkijos* ir *Suvalkijos* teritorinės aprėpties samprata mūsų laikus pasiekė patobulintu, klasifikaciškai skai-dresniu pavidalu nei tradicijos ištakose. *Suvalkijos* kaip *Užnemunės / istorinės Sūduvos* sinonimo sam-prata pakito – dabar jos teritorinė apimtis sumažėjusi ir siejama tik su Užnemunės šiaurine dalimi, kurioje yra *suvalkiečių* žemė. Nuo XIX a. vidurio pietinė-je *Užnemunėje / buvusioje Sūduvoje* lokalizuojami *Dzūkai*. Todėl manyčiau, kad tikslesnis galėtų būti *Sūduvos Suvalkijos* terminas (kaip nuoroda į tai, kad už jos driekiasi *Sūduvos Dzūkija*). Labiau istoriškai-geografiškai reliatyvūs, todėl daugiau simboliniai, yra tradiciniais tapę dzūkų gyvenamos *Dainavos* bei su-valkiečių gyvenamos *Sūduvos* pavadinimai. Siekiant išsaugoti visus didžiųjų istorinių žemių pavadinimus, vertėtų atgaivinti ir dzūkų *Jotvos* bei labiau popula-rinti lietuvininkų *Prūsos* vardus. Beje, etnografinius regionus sistemiskai nagrinėję autoriai iki šiol neiš-skyrė *Žemaitijos* pajūrio *Šventosios krašto kuršininkų / kuršių* ir *Mažosios Lietuvos Kuršių nerijos kurši-ninkų-kopininkų* potaučių.
- Siekiant išsaugoti populiarius senesnius istorinių Lie-tuvos žemių vardus bei tęsti XIX–XX a. susiklosčiusią naujesnę etnografinių regionų pavadinimų tradiciją, korektiška būtų Lietuvos potaučių kraštus-žemes skirs-tyti nurodant abu dvejopus pavadinimus (dabartinį etnografinį bei senesnę apytikrą istorinį): *Auškaitija (Aukštaičiai)*, *Žemaitija (Žemaičiai)*, *Suvalkija (Sūdu-va)*, *Dzūkija (Dainava)*, *Mažoji Lietuva (Prūsa)*.
- Lietuvos geografijos pavadinimuose geriausiai re-prezentuojami *kuršiai*, *žemaičiai* ir *dzūkai*. Lietuvos geologijoje ir jos istorijoje populiariausi *Dzūkijos-Dainavos* regiono vardai, tik vienas terminas susietas su *Žemaitija*, o kitų kraštų vardai apskritai nevarto-jami. Šalies muziejų ir kultūros centrų koncepcijose ryškiausiai reprezentuojama *žemaičių*, kiek menčiau – *lietuvininkų* bei *suvalkiečių* idėja. Lietuvos nacionali-nių parkų pavadinimuose reprezentuojami daugumos etnografinių regionų vardai. Nesisteminę išimtį su-daro tik *Suvalkija* ir *Mažoji Lietuva*, neturinčios taip įvardyto parko.
- Nepaisant modernios Lietuvos etnografinių regionų sampratos komplikuotumo, dinamiškos kaitos ir relia-tyvumo, etnokultūrinio regionavimo idėjos nevertėtų tvirtiau sieti su „tradicijos išradimo“ strategija, nes klasifikacinis skirstymasis potautėmis Lietuvoje buvo nuo seno būdingas ir etnokultūriniam mentalitetui, ir rašytinei istorinei tradicijai.

Literatūra

1. Akiras [Biržys Petras]. 1931. Alytaus apskritis. Dzūkų kraštas. Lietuvos miestai ir miesteliai 1. Kaunas: J. Bačiūnas.
2. Balys Jonas. 1937. Iš Mažosios Lietuvos tautosakos. Tautosakos darbai 3. Surinko J. Banaitis ir kt., spaudai paruošė dr. J. Balys. Kaunas: Spindulys.
3. Balutis B. K. 1915. Suvalkijos žemlapis, sutaisė B. K. Balutis geografas geometras. [Chicago]: lešomis kun. Juozo Židaničiūso.
4. Baranuskas Tomas. 2006. Vasiliauskaitė V. (sud.), Aukštaičių tapatumo paieškos. Straipsnių rinkinys: 27–43. Kaunas: Žiemgalos leidykla.
5. Basanavičius Jonas, dr. 1928. Apie Latvianų dzūkų dainas, Lietuvos tauta. Lietuvos mokslo draugijos raštai IV (2). Vilnius: Lietuvos mokslo draugija: 101–104.
6. Basanavičius Jonas. 1885. Apie sūdaunykus, Auszra 7–8: 243–244.
7. Basanavičius Jonas. 1997. Lietuviškos pasakos įvairios. Trečia knyga. Surinko Jonas Basanavičius, Sauka L. (sud.), Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka 3. Vilnius: Vaga.
8. Basanavičius Jonas, dr. 1893. Etnologiškos smulkmenos (su viena mapa). Parašė dr. J. Basanavičius. Tilžė: Otto von Mauderode.
9. Bohusz Xawier. 1808. O początkach narodu języka litewskiego rozprawa przez Xawiera Bohusza. Warszawa: Drukarnia „Gazety Warszawskiej“.
10. Brandukas Petras. Dzūkija: Iš atminimo P. Branduko Seirijų parapija, II d., Žvaigždė. 1903 06 11. (Cit. pagal: Kašielionis Bronius. Dainava: Seinų kraštas (Istorija, kultūra, žmonės). Vilnius: Kultūros paveldo centras, 2002: 156).
11. Bruožis Ansas. 1929. Mažoji Lietuva: Jos amžių įvykiai. Klaipėda: „Ryto“ akc. b-vė.
12. Brückner Aleksander. 1904. Starożytna Litwa. Ludy i Bogi. Szkice historyczne i mitologiczne. Warszawa: Nakładem Księgarni Naukowej.
13. Būga Kazimieras. 1924. Lietuvos kalbos žodynas I. Kaunas: Švietimo ministerija.
14. Cimermanis S. J., Morkunas V. I. 1977. Ob obrazovani istoriko-etnografičeskich oblastej v Latvii i Litve, Biron A. K. (red.), Problemy etničeskoj istorii baltov: 75–81. Riga: Zinatne (rusų k.).
15. Cimermanis S. J., Morkunas V. I. 1980. Ob istoriko-etnografičeskich oblastiach v Latvii i Litve vo vtoroj polovine XIX v., Cimermanis S. (red.), Etnografičeskije i lingvističeskije aspekty etničeskoj istorii baltskich narodov: 9–45. Riga: Zinatne (rusų k.).
16. Columbia lietuvių orkestra. 1928. Zana-vykų prašmatnybės: polka; dzūkų dzyvai: polka (plokštelė). New York: Columbia: Columbia Phonograph Company Inc.
17. Čekutis Ričardas, Žygelis Dalius. Laisvės kryžkelės. Dainavos apygarda. Bernardini. lt. 2007-10-15. [http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-10-15-laisves-kryzkeles-dainavos-apygarda/4244].
18. Čerbulenas Klemensas. 1950. Razvitie litovskogo narodnogo dereviannogo zodčestva i ego osnovnyje čerty, Kratkie soobščeniya 12: 62–73. Moskva: Institut etnografii im. N. N. Miklucho-Maklaja (rusų k.).
19. Čiurlionytė Jadvyga (paruošė). 1938. Lietuvių liaudies melodijos. Tautosakos darbai 5. Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvo leidinys.
20. Dainavos šaulys: [Alytaus Šaulių sąjungos rinktinės laikraštis] / atsakomasis redaktorius Juozas Bartkaitis. 1927–1928. Alytus: L.[ietuvos] Š.[aulių] S.[ąjungos] XIX rinktinės valdyba, red.: Albinas Gražiūnas (Albinas Graževičius) (vyr. red.), Antanas Išganaitis, Antanas Pupaleigis, 1927, vas. 1 (Nr. 1).
21. Daugirdas Vidmantas. 1997. Baltų žemės Lietuvos teritorijoje XIII a.: kilmė ir erdvinė struktūra, Baubinas R. (sud.), Geographia juvena: IV-osios jaunųjų mokslininkų geografų konferencijos pranešimai [Vilnius, 1994 m. kovo 29–30 d.d.]: 30–39. Vilnius: Geografijos institutas.
22. Daugirdas Vidmantas. 2000. Multicultural structure of Lithuanian border regions as a factor of transnational integration, Kitowski, J. E. (ed.), Eastern borders of European integration processes: 233–239. Rzeszow: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej Filia.
23. Daugirdas Vidmantas. 2012. Formalus latvių kultūrinis regionas Šiaurės Lietuvoje, Acta humanitarica Universitatis Saulensis 14: Regionas: laikas, erdvė, žmonės: 334–357.
24. Dusburgietis Petras. 1985. Prūsijos žemės kronika. (Parengė, įvadą ir paaiškinimus parašė, žemėlapi sudarė Batūra R., vertė Valkūnas L.). Vilnius: Versus aureus.
25. Dzūkas [Radziukynas Juozapas]. 1889. Isz Dzukijos, Varpas 10: 157.
26. Dzūkų kraštotyros draugija. [1934]. Dzūkų kraštotyros draugijos įstatai. Alytus: Dzūkų kraštotyros d-ja.
27. Dzūkų žinios: Lietuvos KP(b) Lazdijų AK ir AVK organas. Atsakingas redaktorius Romas Venckevičius. 1945–1950.
28. Galaunė Paulius. 1930. Lietuvių liaudies menas: jo meninių formų plėtojimosi pagrindai. Kaunas: L. U. Humanitarinių Mokslų Fakulteto Leidinys.
29. Glemžaitė Michalina. 1955. Lietuvių tautiniai drabužiai. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
30. Glemžaitė Mikalina. 1939. Lietuvių moterų tautiniai drabužiai: 60 paveikslų ir jų aiškinimai. Kaunas: Moterų šaulių sąjunga; E. Norkienės sp.
31. Gudavičius Henrikas. 2003. Šiliniai, panemunės ir gruntiniai dzūkai: gyvenimo būdas ir tendencijos, Dzūkijos kultūros kongresas. Merkinė, 2003 m. birželio 6 ir 8 d., Varėna, birželio 7 d., Vilnius, rugsėjo 18 d.: 21–22. Marcinkonys: Dzūkijos nacionalinio parko direkcija.
32. Herbačiauskas J. A. (red.). Gabija: rinktinė knyga, paaukuota Lietuvos dainiaus vyskupo Antano Baranaucko atminimui. Knygą sutaisė ir spaudai priėmė Juozapas Gerbačiauskis. 1907. Krokua: Gebetherio and Co knygynas. (Cit. pagal: Sauka Leonardas. 2004. Neslūgstantis rūpinimasis tautosaka, Sauka L. (sud.). Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka 15. Jonas Basanavičius. Raštai. Antra knyga: publicistika, recenzijos. Iš gyvenimo kronikos ir laiškų: 5–14. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas).
33. Hirsch Th., Töppen M., Strehle E. (eds). 1861. Scriptores rerum Prussicarum I. Leipzig: Verlag von S. Hirzel.
34. Hobswm, E. J., Ranger, T. (ed.). 1983. The Invention of Tradition. Cambridge: Cambridge University Press.
35. Ignatonis Jeronimas (red.). 1955. Dainava, 1945–1955: [lietuvių meno ansamblis], dailininkas Vladas Vijeikis. Chicago: Lietuvių meno ansamblis “Dainava”, ViVi Printing.
36. Ivanavičius Jonas. 1912. Kauno gub. ūkio ratelių delegatų įspūdžiai iš kelionės po suvalkiečių kraštą. Surašė Jonas Ivanavičius. Kaunas: Kauno ūkio draugija; Vilnius: Juozapo Zavadzko sp.
37. Janulaitis A. (red.). 1928. Užnemunė po Prūsais (1795–1807). Istorinis teisės ir politikos tyrinėjimas. Lietuvos universiteto Teisės fakulteto darbai 4 (1). Kaunas: LUTE.
38. Kalnius Petras. 2006. Aukštaitiškumas lietuviškosios tapatybės kontekste, Vasiliauskaitė V. (sud.), Aukštaičių tapatumo paieškos. Straipsnių rinkinys: 66–88. Kaunas: Žiemgalos leidykla.
39. Kalnius Petras. 2011a. Etnografinė Aukštaitija, Savonikaitė V. (sud.) Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija: 91–97. Vilnius: LII.
40. Kalnius Petras. 2011b. Etnografinė Dzūkija, Savonikaitė V. (sud.) Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija: 98–103. Vilnius: LII.
41. Kalnius Petras. 2011c. Etnografinė Suvalkija, Savonikaitė V. (sud.) Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija: 109–116. Vilnius: LII.
42. Kalnius Petras. 2011d. Etnografinė Žemaitija, Savonikaitė V. (sud.) Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija: 116–119. Vilnius: LII.
43. Kalnius Petras. 2006. Aukštaitijos ir Žemaitijos apribotų vietinių gyventojų savimonė. Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos 6(15): 95–121.
44. Kalnius Petras. 2007. Regioninių tapatumų judėjimo prieštaros dabartinėje Lietuvoje, Lituania 53, 3(71): 92–112.
45. Kalnius Petras. 2012. Žemaičiai. XX–XXI a. pradžia. Vilnius: Mintis.
46. Kašielionis Bronius. 2002. Dainavos kraštas (istorija, kultūra, žmonės). Vilnius: Kultūros paveldo centras.
47. Kavaliauskas Paulius. 2004. Lietuvos Respublikos teritorinės sąrangos tobulinimas įvertinant istorinius ir etnokultūrinius veiksnius, Liaudies kultūra, 4: 9–15.
48. Kavaliauskas Vidas, Markevičienė Žaneta (parengė). 2005. Lietuvių kalbos tarmės. Žemėlapis. Vilnius: Briedis.
49. Kirša F. ir Sruoga B. (red.). 1920. Daina-

- va: literatūros ir dailės lapai. Tilžė: Vilkolakis.
50. Klaipėdiškis A. B. [Bruožis Ancas]. 1924. Vadovėlis po Klaipėdos kraštą ir Žemaičių bei Prūsų paribių. Klaipėda: „Ryto“ akc. b-vė.
 51. Kregždys Rolandas. 2009. Sūduvių knygelė–vakarų baltų religijos ir kultūros šaltinis. I dalis: formalioji analizė. *Lituanistica* 55, 3–4(79–80): 174–187.
 52. Krėvė Vincas. 1924. Dainavos krašto liaudies dainos, surinktos prof. V. Krėvės–Mickevičiaus. „Tautos ir žodžio“ biblioteka 1. Kaunas: Humanitarinių mokslų fakult. Leidinys.
 53. Krėvė Vincas. 1930. Džukų vestuvės, Mūsų tautosaka 1. Kaunas: Hum. m. fak. Tautosakos komisijos leidinys.
 54. Krėvė Vincas. 1931. Aitvaras džukų legendose, Mūsų tautosaka 3. Kaunas: Hum. m. fak. Tautosakos komisijos leidinys.
 55. Krėvė Vincas. 1933. Krikštynų apeigos Džukijoje, Mūsų tautosaka 7. Kaunas: Hum. m. fak. Tautosakos komisijos leidinys.
 56. Krėvė Vincas. 1934. Džukų poringės. Kaunas: Humanitarinių mokslų fakultetas.
 57. Krėvė Vincas. Dainavos šalies senų žmonių padavimai. Baku: V. Krėvė, 1912 (1913).
 58. Kudirka Juozas. 1986. Lietuvių liaudies meno šaltiniai: publikacijų apžvalga. Kaunas: Šviesa.
 59. Lakštingalos polka; Džukų mazurka (plokštelė). 1927.
 60. Laukys Jokyb's [Daukantas Simonas]. 1845. Budą senowęs–lėtuwiū kalnienū ir žamajtiū / iszaszję pogał senowęs rasztū Jokyb's Łaukys. Petropilie: spaudinie pas C. Hintze.
 61. Lelewel Joachim. 1808. Rzut oka na dawnosc litewskich narodow i związki ich z Herulami: dołączony Opisu polnocney Europy w księdze XXII.8. Ammiana Marcellina wykład przeciw Naruszewiczowi. Wilno: J. Zawadzki.
 62. Lelewel Joachim. 1859. Geografja. Opisanie krajów polskich. Poznań: Księgarnia Jana Konstantego Żupańskiego.
 63. Levendrelis; Džukų bernucis: lithuanian folksong; lithuanian folksong (plokštelė). 1928.
 64. Liaudies dainos mišrių balsų chorui. Aš toli nuleista; Tris dzienas (džukų) (plokštelė) 4. 1919.
 65. Lietuvių suvalkiečių draugija (Čikaga, Ilinojaus valstija). 1963. Chicagos lietuvių suvalkiečių draugijos 25 metų jubiliejinis banketas, 1938–1963: programa ir sveikinimai. Chicago (Ill.): Chicagos lietuvių suvalkiečių d-ja.
 66. Maslova G. S. (red.). 1986. Istoriko-etnografinis atlas Pribaltiki: odežda. Riga: Zinatne (rusų k.).
 67. Mažoji Lietuva: Mažosios Lietuvos reikalams pašvęstas Veikėjų draugijos leidžiamas laikraštis [žurnalas], atsakomasis redaktorius Adomas Braks. 1932. Klaipėda: Mažosios Lietuvos lietuvių veikėjų draugija.
 68. Milašius Vytautas, Katunskis, Tumėnas Vytautas, Kazlauskienė Ilona, Tailor Dalia, Milašius Rimvydas. 2003. Audinių ornamentika. Analizės ir projektavimo programos. Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus diminių audinių ir rinkinių juostų duomenų banko pavyzdžiai (elektroninis katalogas). Kaunas–Vilnius: Kauno technologijos universitetas, Lietuvos istorijos institutas.
 69. Naujas kelias: kapsų mokslievių ateitinių laikraštėlis (mėnraštis). S. I. 1932–1939.
 70. Nežinomas autorius. 1839–1933. Pranešimas „Mūsų ekonominio gyvenimo apžvalga“. [Alytaus apskrities ūkininkų vienybės komiteto kreipimasis į Lietuvos vyriausybės atstovus ir ūkininkus Džukijos ūkininkų suvažiavime]. Mato Šalčiaus rankraščių fondas. Kitų asmenų, organizacijų rankraščiai 1839–1933.
 71. Pakalniškis Jonas [Bruožis Ancas]. 1908. Klaipėdiškių dainos. Surinko Pakalniškis Jonas, išleido A. Bruožis, Basanavičius J. (red.). Vilnius: A. Bruožis.
 72. Perkovskis Juzefas. 1931 (rankraštis) / 1999. Žemaičių liaudies meno ornamentas: forma ir simbolika. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
 73. Połujanski Aleksander. 1859. Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte. Warszawa: Druk. Gazety Codziennej.
 74. Prochaska A. (ed.). 1882. Codex epistolaris Vitoldi, magni ducis Lithuaniae, 1376–1430. Cracoviae: Sumptibus Academiae literarum crac.
 75. Pupkis Aldonas. Kazlų Rūdos šnekta ir jos ypatybės. Lietuvos valsčiai. Kazlų Rūda. Vilnius: Versmė, 2007, 2009-03-16, p. 1. [www.llt.lt.pdf/kazlu_ruda/kalba-2007.pdf].
 76. Ragauskaitė Alma. 2012. Kompleksinė kultūrinio regiono samprata, Tautosakos darbai XLIII: 109–125.
 77. Ragauskaitė Alma. (2012). Etnokultūrinio regionavimo samprata, Geografijos metraštis 45: 78–89.
 78. Sauka L. (sud.). 2004. Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka 15. Jonas Basanavičius. Raštai. Antra knyga: publicistika, recenzijos. Iš gyvenimo kronikos ir laiškų. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
 79. Smetona Antanas. 1914. Lietuvos etnografijos ribos, Vairas: literatūros, dailės, mokslo, visuomenės ir politikos laikraštis [žurnalas], redaktorius–leidėjas Smetona A.: 16: 2–8.
 80. Sruoga Balys. 1927. Dainų poetikos etudai. Kaunas: Humanitarinių moklų fakultetas.
 81. Sūduvių knygelė (Der vnglaubigen Sudaunen ihrer bockheiligung mit samt andern Ceremonien, so sie tzu brauchen gepflegeth). [apie 1520–1530].
 82. Sulimierski F., Walewski W. (red.). 1880. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich 1. Warszawa: pod nakładem Władysława Walewskiego.
 83. Sulimierski F., Walewski W. (red.). 1882. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich 3. Warszawa: pod nakładem Władysława Walewskiego.
 84. Sulimierski F., Walewski W. (red.). 1890. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich 11. Warszawa: pod nakładem Władysława Walewskiego.
 85. Suvalkietis: nepartinis suvalkiečių sa-
 - vaitraštis. Leidėjas–redaktorius P. Mažunaitis. 1930–1937. Marijampolė: P. Mažunaitis.
 86. Šaknys Žilvytis Bernardas. 2012. Lietuvos Respublikos administracinio teritorinio suskirstymo perspektyvos: etnografiniai kultūriniai regionai, dr. Žilvytis Bernardas Šaknys, 2012-02-23. [Etninės kultūros globos tarybos ekspertizė]. [http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2231&p_d=21329&p_k=1].
 87. Šaknys Žilvytis. Aukštaičių kalendoriniai papročiai. 2006. Vasiliauskaitė V. (sud.), Aukštaičių tapatumo paieškos. Staripsnių rinkinys: 89–100. Kaunas: Žiemgalos leidykla.
 88. Šaknys Žilvytis. 2012. Etnografiniai regionai Lietuvoje. Šiuolaikinio jaunimo požiūris, Tautosakos darbai XLIII: 126–142.
 89. Šimonis Kazys. 1934. Lietuvių tautinių rūbų ir jų rinkimo bei aprašymo reikalai. Gimtasai kraštas 3–4: 131–136.
 90. Šimtakojis J. [Juozas Čaplikas]. 1899. Trakiečių džukų dainos, užrašytos J. Šimtakojo Merkinės parapijoje. Shenandoah, Pa.: V. Šleško sp.
 91. Tamošaitis Antanas (parengė). 1939. Sodžiaus menas 7–8: Lietuvių moterų tautiniai drabužiai. Kaunas: Žemės ūkio rūmai.
 92. Tyla Antanas. 2001. Dėl regionų pavadinimo lietuviško atitiktens, Etninė kultūra 2001: Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys: 58.
 93. Tysliava J. (red.). 1924. Sūduva: suvalkiečių poezijos antologija. Skiriama Vincui Kudirkai paminėti. Kaunas, Marijampolė: „Dirvos“ b-vė.
 94. Totoraitis J. 1929. Zanavykų istorija. Marijampolė: Marijonų vienuolija.
 95. Totoraitis Jonas. 1938. Sūduvos Suvalkijos istorija. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos Filosofijos Fakulteto leidinys. (cit pagal: Totoraitis Jonas. 2003. Sūduvos Suvalkijos istorija. Marijampolė: Piko valanda).
 96. Tumėnas Vytautas. 2007. Konvencionalūs, klasifikaciniai ir interpretaciniai regioninės tapatybės aspektai ir sąsajos su tautodaile, Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos 7 (16): 125–156.
 97. Vaičiūnas Petras (spaudai paruošė). 1934. Aukštaičių pasakos, vinjetos piešė K. Šimonis. Kaunas: Humanit. m. fak. tautosakos komis.
 98. Vanagas Aleksandras. 1981. Lietuvių hidronimų etimologijos žodynas. Vilnius: Mokslas.
 99. Vėlius N. (sud.). 2001. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai 2. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
 100. Vėlius N. (sud.). 2003. Lietuvių mitologija 3. Vilnius: Mintis.
 101. Vėlyvis Kazys. 1939. Kapsų tarmės ribos ir jos pošnektės: diplominis darbas, Kaunas, VDU. (NMMB, A. Salio fondas, F 63–103).
 102. Verzbavičius L. 1932. Vyriausiojo tribunolo Suvalkijos įstatymų paaiškinimai (tezės). Kaunas: Literatūros knygynas.
 103. Vyšniauskaitė Angelė. 2001. Zanavykų kultūros ir charakterio bruožai. Lietuvos valsčiai.

Griškabūdis. Vilnius: Versmė, 2010–03–08: 1. [www.lt.lt/pdf/griskabudis/griskabudis-1_etno-2001.pdf].

104. Vyšniauskaitė Angelė. 2001. Pasiūlymai dėl Lietuvos regionavimo projekto, Etninė kultūra: Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys – 2001: 54–56.

105. Vyšniauskaitė Angelė. 1983. Lietuvių linininkystės papročiai, Kudirka J., Milius V., Vyšniauskaitė A. Valstiečių verslai. Iš lietuvių kultūros istorijos 12: 99–179. Vilnius: Mokslas.

106. Vyšniauskaitė Angelė. 2002. Nuomonė ir pasiūlymai dėl Lietuvos regionavimo pro-

jekto, prof. habil. dr. Angelė Vyšniauskaitė, 2002-12-12. [http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2231&p_d=21324&p_k=1].

107. Vyšniauskaitė Angelė I. 1954. Litovskaja krestjanskaja semja v prošlom i nastojaščem. Čeboksarov N. N., Terentjeva L. N. (otv. red.). Materialy baltijskoj etnografo-antropologičeskoj ekspedicii (1952 god): 66–77. Moskva: Izdatelstvo akademii nauk SSSR (rusų k.).

108. Wolter Eduard. 1897. Lieder aus dem Gebiete der Dsuken und des alten Sudauerlandes und ein geistliches Lied aus Kupischken, mitgeteilt von E. Wolter. Heidelberg: Carl-Winter-Univer-

sitätsbuchhandlung, Tilžė: O. Von Mauderodės sp.

109. Zinkevičius Z. 2006. Etonimas aukštaičiai amžių bėgyje. Vasiliauskaitė V. (sud.). Aukštaičių tapatumo paieškos. Staripsnių rinkinys: 44–57. Kaunas: Žemgalos leidykla.

110. Zinkevičius Zigmās. 2009. Jotvingiai ir jų kalba: Terra Jatwezenorum: jotvingių krašto istorijos paveldo metraštis 1: 19–32.

111. Žakevičius Jonas. 1935. Karžygiai. Dzūkų pasakos ir poringės. Kaunas: Spaudos fondas.

112. The beginnings of lithuanian ethnographic regions' concepts and their representations

SUMMARY

THE FEATURES OF EARLY EVOLUTION OF SYSTEMIC CONCEPT OF THE LITHUANIAN ETNOCULTURAL REGIONS

The article examines the origins of Lithuanian ethnographic regions concept and its early development. The author aims to reveal the origin of names of the Lithuanian ethnographic regions and the multimodality and relativity in their systematic approach. The universally recognized legitimacy of the ethnographic lands and their inhabitants representation in the terms of country's geography, history of geology, and nature protection is typologically analysed.

The current names of Lithuanian ethnographic regions and their concept has matured only in recent centuries. The modern subethnic regionalization of Lithuania is closer to the ancient tradition of lands division based on ethnonims of their inhabitants.

The development of concept of five Lithuanian subethnic regions suggests that it was not based on the state administrative division tradition, but originated from the folk daily life realities, journalism and literary works, and scientific thought interaction.

All the Lithuanian ethnographic lands names together with their subethnic inhabitants traditional denominations were started to classify as a systemic whole by the researches of folk art, folklore, architecture and customs. There were alternates between two approaches: a) a concrete detailed drawing of subethnic lands borders, b) the approximate boundaries of the lands drawing with broad transitional zones.

The most popular attitude to investigation of regional identity connection with the names of lands and subethnoses is based on the local inhabitants opinion (emic criteria) absolutisation. However, such an innovative subethnocentric attitude is contrary to the folk tradition, in which the neighbors were the main creators of such names. Therefore, in my opinion, the questions of adjustment of subethnic lands names are more suitable to deal on the basis of not only the local people, but also of their neighbors' view. This should be taken into consideration conducting ethnographic research on local subethnic identity also.

The largest changes are observed in the territorial coverage concepts of Dzūkija and Suvalkija. Modern Suvalkija and their

inhabitants Suvalkians are associated only with the Northern part of historical Sūduva or Užnemunė. From the middle of 19th c. in East Southern part of historical Sūduva the subethnos Dzūkai is known. In modern times the concept of their territory coverage is expanded broadly to the Eastern boundaries of Lithuania. The reconstructed, historical lands' names Sūduva and Dainava became as invented tradition in modern times, but they are more symbolical, and are not based on folk life tradition. In order to preserve in daily life all of the major historical lands names, we should also revive Jotvingiai land, and promote the Lithuanians Prusa land names. By the way, the authors who dealt with ethnographic regions system still did not distinguish subethnic groups of Kuršininkai/Kuršiai in Šventoji district of Samogitia and Kuršininkai-Kopininkai of Lithuanian Curonian Spit in modern Mažoji Lietuva (Lithuania Minor).

In order to preserve the popular older historical Lithuanian lands names and to continue modern tradition of newer ethnographic regions names, I propose the systemic division of Lithuanian ethnographic regions indicating both names (current ethnographic and older approximate historical): Auštaitija (Aukštaičiai), Samogitia (Samogitians), Suvalkija (Sūduva), Dzūkija (Dainava), Lithuania Minor (Prūsa).

In the names of Lithuanian geography the best represented are Kuršians / Samogitians and Dzūkiāns. In the Lithuanian geology history the most popular are the names of Dzūkija-Dainava region. Only one name is associated with Samogitia. In the names of Lithuanian regional museums and cultural centers a most vividly are represented Samogitians and far less Lietuvininkai (of Lithuania Minor) and Suvalkians names. In the names of Lithuanian National Parks most of the ethnographic regions are represented. The non systemic exceptions are connected with the absence of Suvalkija and Mažoji Lietuva parks names.

Despite the complicated, changing and relative modern concept of Lithuanian ethnographic regions, the idea of the regionalisation based on the folk life tradition should not be stronger related to the strategy of "invented tradition". Because the classificatory subethnic stratification in Lithuania has long been characteristic of folk life mentality and written historical tradition.

